

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

Bakalářská práce

Dominik Záliš

Komentovaný překlad Nálezů Ústavního soudu Slovenské republiky o referendu o zákonu o manželství a rodinných vztazích

Annotated translation of the Opinion of the Constitutional Court of the Republic of Slovenia on the Referendum on the Law on Marriage and Family Relations

Praha 2023

Vedoucí práce: Mgr. Karel Jirásek, Ph.D

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 1. srpna 2023

Dominik Zális

Poděkování:

Rád bych tímto poděkoval Mgr. Karlu Jíraskovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a návrhy při zpracování této bakalářské práce. Velký dík patří také rodině, která mě při psaní této práce podporovala, zejména pak rodičům a manželce za jejich nekonečnou trpělivost.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá problematikou právního překladu ze slovinského do českého jazyka. Jedná se o komentovaný překlad Nálezu Ústavního soudu Slovinské republiky o referendu o zákonu o manželství a rodinných vztazích (U-II-1/15-20) ze dne 28. 9. 2015. Okomentovány jsou zejména překladatelsky problematické termíny a vztahy a rozdíly mezi slovinskou a českou právníckou terminologií. Překládaný Nález Ústavního soudu se věnuje kontroverznímu tématu homoparentality, tedy rodičovství stejnopohlavních partnerů, které je zhruba od roku 2010 ve Slovinské republice hojně probíráno. Při překladu Nálezu Ústavního soudu bylo kromě jiného přihlédnuto i ke způsobu, jakým jsou zejména problematické termíny z oblasti ústavního a rodinného práva překládány v oficiálních dokumentech Evropské unie.

Klíčová slova

překlad, slovinština, čeština, právo, referendum, Ústavní soud, zákon, ústava

Abstract

The bachelor thesis deals with the issue of legal translation from Slovenian to Czech. It is a commented translation of the Decision of the Constitutional Court of the Republic of Slovenia on the referendum on the law on marriage and family relations (U-II-1/15-20) dated September 28, 2015. The comments focus primarily on translationally problematic terms and the relationships and differences between Slovenian and Czech legal terminology. The translated Decision of the Constitutional Court addresses the controversial topic of homoparentality, or parenthood of same-sex partners, which has been widely discussed in the Republic of Slovenia since around 2010. In translating the Decision of the Constitutional Court, among other things, consideration was given to the way in which particularly problematic terms from the field of constitutional and family law are translated in the official documents of the European Union.

Key words

Translation, Slovenian, Czech, referendum, Constitutional Court, law, constitution

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	PŘÍMÁ DEMOKRACIE	2
2.1	OBECNĚ O PŘÍMÉ DEMOKRACII	2
2.2	PRÁVNÍ ÚPRAVA PŘÍMÉ DEMOKRACIE V ČESKÉ REPUBLICE	4
2.3	PRÁVNÍ ÚPRAVA PŘÍMÉ DEMOKRACIE VE SLOVINSKÉ REPUBLICE	5
3	TEORIE PŘEKladU	6
3.1	DRUHY PŘEKladU A JEJICH SPECIFIKA	7
3.2	TEORIE KOMENTOVANÉHO PŘEKladU	8
4	KOMENTOVANÝ PŘEKlad.....	9
4.1	PŘEKlad ZÁHLAVÍ	9
4.2	PŘEKlad VÝROKU	10
4.3	PŘEKlad ODŮVODNĚNÍ (ČÁST A)	12
4.4	PŘEKlad ODŮVODNĚNÍ (ČÁST B–I).....	43
4.5	PŘEKlad ODŮVODNĚNÍ (ČÁST B–II)	57
4.6	PŘEKlad ODŮVODNĚNÍ (ČÁST C)	58
5	ZÁVĚR	59
6	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	60
7	SEZNAM ZKRATEK	65
	PŘÍLOHA – VÝCHOZÍ TEXT	I

1 Úvod

V současné, stále více globalizované, moderní době má zkoumání a překlad právních textů mezi různými jazyky a právními systémy pořád větší význam. Tato práce se zaměřuje na komentovaný překlad nálezu Ústavního soudu Slovinské republiky o referendu o zákonu o manželství a rodinných vztazích, přičemž kromě samotného překladu a komentáře okrajově zmíní problematiku přímé demokracie a teorie překladu, které v tomto tématu hrají klíčovou roli. Právě tento náleží Ústavního soudu Slovinské republiky byl jedním z těch, které mají zásadní vliv na vývoj moderního právního systému Slovinské republiky, a to zejména v oblasti civilistiky. Otevřel totiž řadu důležitých otázek týkajících se rovnosti, svobody, homoparentality a zásad přímé demokracie.

Teorie překladu hraje při překladu právních textů klíčovou roli. Při samotném překladu mezi různými jazyky a mezi různými právními systémy je totiž potřeba nejen správně interpretovat a přeložit samotný text, ale zároveň chápat a zohlednit kulturní, sociální a právní kontext, v němž byl tento právní text vytvořen. To je zvláště důležité v případě textů, jako jsou nálezy ústavního soudu, které často vyžadují specifické a precizní právní instituty a termíny.

Komentovaný překlad tohoto nálezu také zkoumá zásadní otázky přímé demokracie, které jsou s referendem neodmyslitelně spojeny. Moderní demokratické právní systémy totiž různými formami udělují občanům možnost přímého vlivu na politickou scénu prostřednictvím prvků přímé demokracie. Tyto prvky jsou v evropském prostředí nejlépe viditelné v zemích s dlouhou tradicí přímé demokracie, jako je tomu například ve Švýcarsku.

Zkoumání, překládání a komentování nálezů ústavních soudů může hrát zásadní roli při řešení základních otázek demokracie, lidských práv nebo právního státu, a zároveň může nabízet nové pohledy na to, jak má být právo překládáno a interpretováno v různých historických, kulturních i sociálních kontextech.

Při tomto komentovaném překladu se způsob komentáře inspiroval stěžejním českým právně-překladatelským dílem doc. PhDr. Marty Chromé Ph.D., *Právní překlad v teorii a praxi: nový občanský zákoník*¹. Komentáře jsou tedy členěny přímo pod přeložené části výchozího textu, aby co nejlépe reagovaly na způsob překladu.

¹ CHROMÁ, Marta. *Právní překlad v teorii a praxi: nový občanský zákoník*. Praha, 2021.

2 Přímá demokracie

2.1 Obecně o přímé demokracii

Přímá demokracie je politický systém, který občanům umožňuje přímou účast na rozhodovacím procesu bez zprostředkovatelů. Tato forma demokracie se často považuje za ideální formu demokracie, protože zaručuje účast všech občanů na rozhodování o veřejných záležitostech. Může se tedy zdát, že se jedná o nejčistší formu vlády lidu, jedná se ale o velice komplexní pojem, který zahrnuje řadu různých forem a praktik, které mají své benefity, ale i svá úskalí.

Přímá demokracie může mít různé formy – referenda, občanské iniciativy, veta, plebiscity jako speciální druhy referend a další². V České republice je nejznámější formou přímé demokracie právě referendum, při kterém občané hlasují o konkrétním politickém návrhu nebo zákonu. Tato referenda mohou být buď povinná (například ústavní změny) nebo fakultativní (například petice občanů). Dalšími známými formami jsou lidové nebo občanské iniciativy, ve kterých mají občané možnost předložit návrh zákona k hlasování, občanská veta, při kterých občané mohou blokovat rozhodnutí zákonodárné nebo výkonné moci, nebo plebiscit ve smyslu speciálního druhu referenda, ve kterém občané daného území hlasují o důležitých otázkách své budoucnosti (typicky se jedná o anexi, připojení k jinému státu a podobně)³. Plebiscity byly hojně využívány v historii. Jedním ze slovinských příkladů může být Korutanský plebiscit (slov. Koroški plebiscit), který proběhl 10. října roku 1920 a byl významným okamžikem sebeurčení obyvatel Korutan⁴. Příkladem referenda může být například jediné české celostátní referendum, a to Referendum o přistoupení České republiky k Evropské unii z roku 2003, kdy 77,33 % hlasujících občanů členství v tomto nadnárodním uskupení podpořilo⁵.

Přímá demokracie má hluboké historické kořeny. Pochází z dob antického Řecka, kdy byla vytvořena jako mechanismus pro přímou účast občanů na politických rozhodnutích.

² GRAD, Franc; KAUČIČ, Igor; ZAGORC, Saša. *Ustavno pravo*. Ljubljana, 2016, str. 229-269.

³ Plebiscit. In: *Sociologická encyklopedie SÚ AV ČR* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Plebiscit>

⁴ VILFAN, Sergij. *Pravna zgodovina Slovencev*. Ljubljana, 1996, str. 476.

⁵ Evropská komise. *Zastoupení v České republice* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: https://czechia.representation.ec.europa.eu/o-nas/ceska-republika-v-eu_cs

Od té doby se přímá demokracie zejména v některých oblastech světa významně vyvíjela a přizpůsobila se různým politickým i sociálním kontextům.

Jedním z klíčových aspektů, které odlišují přímou demokracii od nepřímé, je způsob, jakým se občané účastní rozhodovacího procesu. V přímé demokracii se občané účastní rozhodování přímo, zatímco v nepřímé demokracii, tedy zastupitelské demokracii, si občané volí zástupce, kteří poté rozhodují jejich jménem. Přímá demokracie tak nabízí větší možnosti pro občanskou účast na veřejném rozhodování a potenciálně může vést k rozhodnutím, která lépe odrážejí vůli občanů.

Mezi největší výhody přímé demokracie patří jednoznačně občanská účast, jelikož přímá demokracie zvyšuje účast občanů na politických rozhodnutích a podporuje tak aktivní občanství a povzbuzuje občany k tomu, aby se více věnovali politickým otázkám, na které mohou mít přímý vliv. Další výhodou je legitimita rozhodnutí a vyšší míra odrazu veřejného mínění, kdy rozhodnutí přímo hlasujících občanů přesněji odráží veřejné mínění, čehož může být v zastupitelské demokracii poměrně obtížné dosáhnout.

Na druhé straně přímé demokracie pak stojí její značné nevýhody, kterými jsou například nákladnost a složitost, jelikož přímá demokracie vyžaduje značnou organizaci a provedení hlasování o velkém množství otázek, riziko manipulace a demagogie v případě, kdy občané nejsou dostatečně informováni o komplexních politických otázkách a jsou tedy náchylnější k ovlivnění populistickými argumenty, dále například riziko tyranie většiny, kdy menšina nemusejí mít možnost vyjádření se k politickým otázkám a mohou jim být tedy ohrožena základní lidská práva a svobody, nebo riziko nedostatečného posouzení návrhů, kdy občané nemusejí mít dostatek odborné způsobilosti nebo času k tomu, aby se jednotlivými politickými otázkami důkladně zabývali.

Přestože má přímá demokracie své výhody i nevýhody, může její uplatnění v kombinaci s nepřímou, zastupitelskou, demokracií nabídnout vyvážený přístup k politickému rozhodování. V rámci jedné politické soustavy mohou obě tyto formy demokracie koexistovat, což umožňuje využití výhod obou systémů a zároveň zmírňuje jejich potencionální nevýhody. Kombinace přímé a nepřímé demokracie se často označuje jako smíšená demokracie a je důležitým nástrojem pro zajištění občanské účasti a zvyšování legitimacy politických rozhodnutí.

2.2 Právní úprava přímé demokracie v České republice

V České republice máme ústavní i zákonná ustanovení pro uplatnění přímé demokracie, jejichž využití je však v praxi velice omezené. Jedním z příkladů je čl. 2 Ústavy České republiky, který hovoří o tom, že je „lid zdrojem veškeré státní moci, vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní“ a zároveň, že „ústavní zákon může stanovit, kdy lid vykonává státní moc přímo.“ Konkrétní formy a podmínky přímé demokracie jsou však v Ústavě upraveny pouze velmi obecně.

Od vzniku samostatné České republiky se konalo pouze jedno celostátní referendum, a to v roce 2003 o vstupu České republiky do Evropské unie. Pro takto důležitou politickou otázku byl přijat Ústavní zákon č. 515/2002 Sb. o referendu o přistoupení České republiky k Evropské unii a o změně ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů⁶, který v čl. 1 odst. 2 definoval otázku pro referendum následovně: „Souhlasíte s tím, aby se Česká republika stala podle smlouvy o přistoupení České republiky k Evropské unii členským státem Evropské unie?“⁷.

Diskuse o potřebě zavedení širšího využití přímé demokracie a obecného zákona o referendu jsou v České republice pravidelně předmětem politického dialogu (viz například Sněmovní tisk 494⁸, Sněmovní tisk 1874⁹ nebo Sněmovní tisk 2096¹⁰). Přestože existují různé návrhy na zavedení takového zákona, žádný z nich dosud nezískal dostatečnou politickou podporu pro přijetí. Na úrovni obcí a měst je však situace jiná, jelikož jsou zde prvky přímé demokracie využívány mnohem častěji a zároveň mají i širší zákonnou

⁶ Ústavní zákon č. 515/2002 Sb. o referendu o přistoupení České republiky k Evropské unii a o změně ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů. In: *ASPI, Wolters Kluwer ČR* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/54073/1/2>

⁷ PAVLÍČEK, Václav. Ústavní právo a státověda. II. díl, Ústavní právo České republiky, 3. vydání. Praha, 2020, str. 466.

⁸ Sněmovní tisk 494. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=1&T=494>

⁹ Sněmovní tisk 1874. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=1&T=1874>

¹⁰ Sněmovní tisk 2096. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=1&T=2096>

úpravu,¹¹ zejména zákon o místním referendu¹². Občané tak mají možnost vyjádřit svůj názor na různé lokální záležitosti prostřednictvím místních referend. To může zahrnovat otázky týkající se místních rozpočtů, infrastruktury nebo významných místních projektů.

2.3 Právní úprava přímé demokracie ve Slovinské republice

Slovinská právní úprava přímé demokracie má oproti České republice již historicky velmi silné kořeny. Ústava Slovinské republiky stanovuje, že suverenitu v zemi vykonává lid prostřednictvím volených zástupců, ale také přímo¹³. Dále také na rozdíl od české Ústavy poměrně podrobně upravuje referendum, a to ve svém 90. článku¹⁴, který dále odkazuje na zákonnou úpravu. Slovinský zákon o referendu a lidové iniciativě¹⁵ stanovuje, že referenda mohou být vyhlášena o téměř jakékoliv legislativní otázce. Referenda jsou ve Slovinsku běžnou součástí politického života, Slovinsko je velmi známé právě svým častým využíváním tohoto institutu a mnoho klíčových rozhodnutí je předloženo k hlasování právě občanům přímo. Výsledek takového referenda je ve Slovinsku závazný a má přednost před parlamentním rozhodnutím, pokud jsou podmínky účasti a podpory řádně splněny¹⁶.

Časté využívání tohoto institutu v zemi nicméně také vyvolalo diskuse o možné potřebě reformy. Některé občanské skupiny prosazují názor, že by měla být referenda užívána často, ale měla se zaměřovat pouze na nejvýznamnější otázky, zatímco jiné občanské skupiny hájí jejich široké využití jako vynikajícího nástroje přímé demokracie.

Na úrovni obcí a měst je na tom Slovinsko podobně jako Česká republika. Občané mají možnost vyjádřit svůj názor na různé lokální záležitosti prostřednictvím místních referend.

¹¹ PAVLÍČEK, Václav. Ústavní právo a státověda. II. díl, Ústavní právo České republiky, 3. vydání. Praha, 2020, str. 468.

¹² Zákon č. 22/2004 Sb. o místním referendu a o změně některých zákonů. In: *ASPI, Wolters Kluwer ČR* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/57033/1/2/zakon-c-22-2004-sb-o-mistnim-referendu-a-o-zmene-nekterych-zakonu>

¹³ *Ustava Republike Slovenije* [opombe in pojasnila Igor Kaučič; stvarno kazalo Igor Kaučič in Janez Toplišček]. Ljubljana, 2017, str. 15.

¹⁴ Tamtéž, str. 48.

¹⁵ Zakon o referendumu in o ljudski iniciativi (ZRLI). In: *Pravno-informacijski sistem Republike Slovenije* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO324>

¹⁶ GRAD, Franc; KAUCIČ, Igor; ZAGORC, Saša. *Ustavno pravo*. Ljubljana, 2016, str. 237.

3 Teorie překladu

Překlad je důležitým mostem mezi různými jazyky a kulturami, který umožňuje komunikaci a výměnu myšlenek mezi lidmi z celého světa. Jeho cílem je obecně dosáhnout ekvivalence mezi výchozím a cílovým textem, přičemž je potřeba zachovat mnohé závazné normy¹⁷. Teorie překladu, jakožto věda zkoumající principy a metody překladu, má pak za cíl poskytnout efektivní a kvalitní způsoby překládání textů. Počátky teorie překladu sahají až do starověkého Řecka a Říma, kde překladatelé hledali způsoby převodu děl z jednoho do druhého jazyka, přičemž se snažili o zachování plného významu originálu. V průběhu středověku a následné renesance se teorie překladu stále více rozvíjela a nové přístupy a techniky stále lépe zohledňovaly specifika různých kultur. Ve 20. století se pak teorie překladu stala plnohodnotnou akademickou disciplínou. Namísto doslovného překladu se překladatelé již snažili o funkčnost překladu i z kontextuálního, kulturního a významového hlediska.

Zvláštní oblast teorie překladu je překlad mezi slovanskými jazyky, kterým se v této práci zabýváme. Slovanské jazyky mají společné kořeny, což vede k určitým podobnostem ve slovní zásobě i gramatice. To ale neznamená, že je překlad mezi těmito jazyky jednoduchý. Každý slovanský jazyk má svoje unikátní rysy, terminologii i idiomatiku, které je při překladu třeba respektovat. Navíc zde hraje důležitou roli i kulturní kontext. Ačkoliv jsou slovanské kultury v mnohém podobné, existují i značné rozdíly, které musí být zohledněny. To znamená, že přestože mají slovanské jazyky mnoho společného, překlad mezi nimi i tak vyžaduje hluboké porozumění jazyka, kultury, historického pozadí i mnohého dalšího. V dnešní době, kdy je více než kdy jindy díky internetu na vzestupu globalizace, je teorie překladu velmi důležitá. Díky ní jsou totiž překlady přesnější, lépe respektují kulturní kontext a jsou tedy pro čtenáře cílového jazyka srozumitelnější. Teorie překladu je klíčovým nástrojem pro překlenutí jazykových i kulturních bariér a pro posílení porozumění mezi lidmi z celého světa.

¹⁷ HREHOVČÍK, Teodor. Prekladateľské minimum. Bratislava, 2006, str. 10.

3.1 Druhy překladu a jejich specifika

Překlad je klíčovým prostředkem komunikace mezi lidmi, kteří spolu nejsou schopni komunikovat stejným jazykem. Teorie překladu rozděluje hned několik druhů překladu, které jsou klasifikovány na základě kontextu, cíle nebo metody použité při překladu. Obecné dělení překladu podle české překladatelky Zdeny Skoumalové je založeno na druhové diferenciaci a textové variabilitě. Druhovou diferenciací je v tomto případě myšleno například dělení podle literárních žánrů. Kritériem takového třídění mohou být například druh sémiotické příslušnosti východiskového a cílového jazyka, typologická vzdálenost obou jazyků, směr překladu z hlediska mateřštiny, druh textů, úroňový charakter překladové jednotky a další. Textová variabilita má pak svůj význam při porovnávání originálu s překladem například na základě teritoriální nebo časové varianty.¹⁸

Při třídění druhovém narážíme na rovnou několik typů překladu. Prvním z nich je literární překlad neboli překlad uměleckých děl. Takový překlad se často považuje za umělecké dílo sám o sobě, jelikož zde překladatelé musí převzít nejen význam textu, ale také autorský styl, emocionální vyznění nebo kulturní kontext originálního díla, invariantu. Mezi překládaná umělecká díla patří romány, básně, divadelní hry a další literární texty.

Na druhé straně stojí například překlad odborný, zaměřený na technické, lékařské, právní, vědecké nebo jiné odborné texty. Tento překlad musí být z principu co nejpřesnější, včetně termínů, a nesmí docházet k žádné interpretaci. Mezi překládané texty řadíme lékařské zprávy, úřední dokumenty, články o technice a další odborné texty.

Specifickým poddruhem odborného překladu je překlad právní, který zahrnuje překlad smluv, zákonů, nařízení, soudních rozhodnutí, svědectví a jiných právních dokumentů. Tento druh překladu vyžaduje zvláštní odborné znalosti a dovednosti, protože právní jazyk má specifické charakteristiky, které musí být zachovány pro přesnost právního významu textu. Přesnost a jednoznačnost jsou primárními rysy právního překladu. Texty musí být přesné a jasně srozumitelné, aby se minimalizovala nesprávná interpretace textu. Překladatel tedy musí se vši pečlivostí zachovávat význam a účel výchozího textu včetně všech jeho odborných termínů, o kterých musí mít v obou jazycích absolutní přehled. Překladatel se také musí výborně vyznat v právních systémech země výchozího i cílového

¹⁸ SKOUMALOVÁ, Zdena. Jaké druhy překladu známe. In: KUFNEROVÁ, Zlata a kol. *Překládání a čeština*. Jinočany, 1994, str. 22.

jazyka, musí být obeznámen se všemi právními principy těchto systémů a v neposlední řadě musí být schopen rozdíly mezi systémy zohlednit při překladu samotném. Právní texty jsou obvykle psány ve velice formálním jazyce s pevně stanovenými pravidly, zkratkami a latinskými termíny¹⁹. Pokud právní text zapadá do širšího kontextu právních textů (příkladem mohou být zákony, důvodové zprávy aj.), musí překladatel tento kontext taktéž zohlednit, aby byl přeložený právní text konzistentní vůči ostatním právním dokumentům.

3.2 Teorie komentovaného překladu

Komentovaný překlad je specifický druh překladu, který kombinuje překlad textu a komentář k tomuto překladu. V komentovaném překladu překladatel překládá text z jednoho jazyka do druhého a zároveň poskytuje podrobné poznámky a vysvětlení k tomuto překladu, které čtenáři pomáhají porozumět jeho rozhodnutím a procesu, jakým text překládal. Komentovaný překlad je zvláště užitečný v situacích, kdy může být standardní překlad obtížný nebo složitý pro kulturní, jazykové nebo odborné rozdíly mezi zdrojovým a cílovým jazykem. Komentář může například vysvětlovat, proč byl určitý termín přeložen tím kterým způsobem, jaké byly možné alternativy k tomuto způsobu překladu a jaká omezení ovlivnila konečné rozhodnutí překladatele. Komentovaný překlad je zvláště užitečný u právního překladu. Právní texty totiž obsahují složité a specifické termíny, které nemají přímé ekvivalenty v jiných jazycích (typicky rozdíly mezi kontinentálním a anglosaským právním systémem). Komentovaný překlad může zároveň poskytnout čtenáři vhled do kulturních a historických aspektů právního systému, který je pro daný text relativní, a to včetně diachronního porovnání těchto aspektů. Komentář k překladu může být i nástrojem pro vzdělávání a trénink budoucích překladatelů, kteří se studiem komentovaných překladů mohou obohatit o cenné zkušenosti, kdy překladatelův komentář podrobně řeší složité překladatelské výzvy. K tomu se váže i komentovaný překlad jako nástroj pro výzkum v oboru překladatelství. Komentáře a poznámky totiž mohou poskytnout cenné rady i pro odborníky, kteří se o procesy, strategie a problémy překladu zajímají. Dlužno také zmínit, že kvalitní komentovaný překlad není schopen vytvořit každý. Překladatel, který se chopí výzvy komentovaného překladu by měl dokonale ovládat výchozí i cílový jazyk, měl by být schopen jasně a stručně vysvětlit svá rozhodnutí a postupy při výběru překladatelské strategie i při překladu samotném. To vyžaduje alespoň základní vzdělání v oboru

¹⁹ HREHOVČÍK, Teodor. *Prekladateľské minimum*. Bratislava, 2006, str. 47.

překladatelství, kritické myšlení a úplné porozumění smyslu a účelu výchozího textu. Komentovaný překlad je kromě významného typu překladu tedy též velice náročnou a komplexní jazykovědnou disciplínou.

4 Komentovaný překlad

4.1 Překlad Záhlaví

Spisová značka: U-II-1/15-20

Datum rozhodnutí: 28. září 2015

NÁLEZ

Ústavní soud v řízení o rozhodnutí ve sporu o přípustnosti referenda, zahájeném na žádost navrhovatelů referenda Metky Zevnik, Kraň, a Aleše Primca, Lublaň, na zasedání 28. září 2015

rozhodl takto:

Komentář: Záhlaví rozhodnutí Ústavního soudu jsou specifická svou stručností. V několika málo bodech nás informují o základních poznatcích řízení, díky kterým se posléze můžeme v rozhodnutích dobře orientovat. Těmito základními poznatky jsou v našem případě: 1) spisová značka řízení, 2) datum rozhodnutí 3) forma rozhodnutí, 4) název soudu 5) předmět řízení a 6) navrhovatelé.

Spisová značka je jedinečný identifikační kód, který je přidělen konkrétnímu spisu nebo dokumentu v rámci řízení. Je důležitá pro efektivní správu a sledování dokumentů a umožnění rychlého a snadného přístupu k nim. Obvykle ji tvoří kombinace číslic a písmen, které mohou odkazovat na různé informace, jako je rok vytvoření dokumentu, typ dokumentu, oddělení, které dokument vytvořilo, nebo konkrétní případ, kterému je dokument přiřazen. V našem případě se jedná o U-II-1/15-20.

Obecně NALUS dělí rozhodnutí do tří forem: nálezů, usnesení a stanovisek pléna. Nález je forma rozhodnutí, kterou Ústavní soud rozhoduje meritorně například o tom, zda je určitá norma v rozporu s ústavním pořádkem. Pokud tomu tak není, může ji zrušit nebo rozhodne o tom, že byla ústavní práva porušena. Usnesení je forma rozhodnutí, která se vydává v průběhu soudního řízení, a to zpravidla ve věcech procesní povahy. Týká se například postupu při shromažďování důkazů, rozhodnutí a přerušování nebo pokračování řízení, zamítnutí návrhu pro nepřipustnost a podobně. Poslední formou rozhodnutí dle NALUSu je

stanovisko pléna, které je zcela specifickou formou rozhodnutí a slouží k objasnění těch nejdůležitějších otázek judikatury, které mají význam pro interpretaci a následnou aplikaci práva. Je vydáváno plénem soudu, na kterém zasedá zpravidla všech 15 ústavních soudců, a má zásadní význam pro budoucí rozhodování soudu. Plénum je v České republice usnášeníschopné, pokud je přítomna alespoň 1/3 ústavních soudců.

Předmět řízení nám prozradí, o jaký typ řízení se jedná. V České republice NALUS obecně vymezuje 15 typů řízení, kterými jsou řízení o ústavních stížnostech, řízení o komunálních stížnostech dle č. 87 odst. 1 písm. c) Ústavy, řízení o návrhu politické strany dle čl. 87 odst. 1 písm. j) Ústavy, řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů, řízení o souladu mezinárodních smluv, řízení o opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora, řízení v pochybnostech o ztrátě volitelnosti a o neslučitelnosti výkonu funkcí poslance nebo senátora, řízení o ústavní žalobě Senátu proti prezidentu republiky, řízení o návrhu prezidenta republiky na zrušení usnesení Poslanecké sněmovny a Senátu podle čl. 66 Ústavy, řízení o návrhu na obnovu řízení ve věci ústavní žaloby Senátu proti prezidentu republiky, řízení o opatřeních nezbytných k provedení rozhodnutí mezinárodního soudu – návrh na obnovu řízení, řízení ve sporech o rozsah kompetencí státních orgánů a orgánů územní samosprávy, řízení ve věcech referenda o přistoupení ČR k Evropské unii, kárné řízení a řízení o zaujetí stanoviska pléna - § 23.

4.2 Překlad Výroku

Usnesení Národního shromáždění o zamítnutí vyhlášení zákonodárského referenda o Zákonu o změnách a doplnění Zákona o manželství a rodinných vztazích (ZMRV-D, EPA 257-VII) ze dne 26. 3. 2015 (Úřední list Slovinské republiky, č. 20/15) se ruší.

Komentář: Stejně jako záhlaví je i výrok velmi stručný. Jeho účelem je krátce shrnout, jak daný soud ve věci rozhodl. Výrok je jedinou částí rozhodnutí, která má právní následky. V našem případě soud vyhověl navrhovatelům v neprospěch Národního shromáždění, kterému zrušil usnesení o zamítnutí vyhlášení zákonodárského referenda.

Slovinský termín „Državni zbor“ překládám v tomto Nálezu jako „Národní shromáždění“, a to s vědomím, že se tento termín v českém jazyce obvykle užívá pro celý parlament, nikoliv pro dolní komoru samotnou. Další možností mohlo být užití termínu „Státní shromáždění“, které však dle mého názoru působí z historicko-politického hlediska spíše negativně než

neutrálně. Kromě Národního shromáždění patří do slovinského dvoukomorového systému také Državni svet, což je možné přeložit jako „Národní rada“ (porovnejte užití termínu u našich slovenských sousedů, kde tento termín označuje jednokomorový parlament), kdy je další možností opět adjektivum „státní,“ které nemusí působit zcela neutrálně. Slovinské Národní shromáždění se skládá z 90 poslanců, kteří jsou voleni na čtyřleté funkční období. Z toho je však jeden poslanec volen přímo z maďarské národnostní menšiny a jeden poslanec přímo z italské národnostní menšiny. Zbylých 88 poslanců je voleno nepřímou v poměrných volebních obvodech. V České republice má parlament také dvoukomorovou strukturu, kterou tvoří Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky a Senát Parlamentu České republiky. Poslanecká sněmovna se skládá z 200 poslanců volených nepřímou na čtyřleté funkční období a Senát z 81 senátorů, volených na šestileté funkční období s rotačním systémem. Hlavní rozdíl mezi českým a slovinským parlamentem tedy spočívá zejména v počtu členů, v reprezentaci národnostních menšin a v procesu i způsobu volby, kdy se senátoři do slovinské Národní rada volí každé čtyři roky bez rotačního systému. Navzdory těmto rozdílům mají však oba parlamenty podobné funkce a úkoly, a to zejména schvalování zákonů, ustanovení vlády a dohled nad její činností. V obou státech hraje parlament klíčovou roli v jeho fungování.

Celým textem zároveň prostupuje slovní spojení „Uradni list Republike Slovenije,“ který jsem přeložil pro Českou republiku zastaralejším pojmem „Úřední list Slovinské republiky.“ Druhou možností překladu byl v České republice nyní užívaný pojem „Sbírka zákonů,“ kterého jsem však neužil proto, že se na oficiálních stránkách Ministerstva pro veřejnou správu Slovinské republiky²⁰ (ve slovinštině Ministrstvo za javno upravo Republike Slovenije) užívá slovní spojení „Zbirka prečiščenih besedil zakonov,“ z čehož vyplývá, že pokud by chtěli tuto sbírku nazývat „Sbirkou zákonů“ namísto „Úředního listu,“ nic by jim nebránilo užívat slovního spojení „Zbirka zakonov.“ Úřední list je tedy ve slovinském prostředí obdobou české Sbírky zákonů, což však na první pohled nemusí být zřejmé, jelikož pojem úřední list spíše tíhne k pojmu úřední věstník. Sbírka zákonů i úřední věstník jsou obě oficiální publikace, které jsou využívány ke zveřejňování právních norem a dalších oficiálních dokumentů. Jejich funkce a obsah se však obvykle výrazně liší. Sbirkou zákonů rozumíme publikaci, která obsahuje zákony, nařízení, mezinárodní smlouvy a další právní dokumenty, které vstoupily v platnost. Jedná se tedy o klíčový a jediný oficiální zdroj

²⁰ Ministrstvo za javno upravo Republike Slovenije. *Prečiščena besedila zakonov* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://data.gov.si/dataset/dzpreciscena-besedila-zakonov>

právních informací pro občany, právníky i další osoby, které potřebují přístup k platné legislativě. Na druhé straně pak stojí úřední věstník, kterým rozumíme publikaci obsahující různé dokumenty a informace, které nejsou nutně pouhými právními normami. Těmi mohou být například vyhlášky, rozhodnutí, sdělení anebo dokumenty vydávané vládními agenturami a orgány. Zároveň se zde mohou vyskytovat informace o vládních činnostech, oznámení o veřejných zakázkách, informace o registracích nových společností a další. Obecně je tedy hlavním rozdílem mezi sbírkou zákonů a úředním věstníkem skutečnost, že sbírka zákonů obsahuje právní normy, zatímco úřední věstník obsahuje širší spektrum oficiálních dokumentů a informací. Význam těchto dvou druhů oficiálních publikací se však může různě přibližovat a oddalovat v závislosti na konkrétní zemi a jejím právním systému. V České republice existují vedle Sbírky zákonů také Sbirka mezinárodních smluv, Věstník právních předpisů kraje a Sbirka právních předpisů hlavního města Prahy. Ve Slovinsku existuje právě jeden Uradni list Republike Slovenije. Všechny tyto výše uvedené oficiální publikace obecně nazýváme promulgační listy.

4.3 Překlad Odůvodnění (část A)

Komentář: Odůvodnění má 3 části – A, B a C, přičemž se část B obvykle dále dělí dle potřeb soudu na menší, přehlednější části (v našem případě B-I a B-II). Obsahem první části, části A, odůvodnění je obsah ústavní stížnosti, skutkové okolnosti případu, informace o tom, jak probíhala řízení v téže věci před obecnými soudy a další potřebné informace, na jejichž základě Ústavní soud rozhoduje. Obsahem druhé části, části B, odůvodnění je představený pohled Ústavního soudu na věc, a to nejen z hmotněprávního hlediska (například obsah práva a jeho porušení), ale i z procesního (jaké jsou nebo byly postupy a zda jsou nebo byly v souladu s právním pořádkem). V poslední části, části C, Ústavní soud představuje samotné hlasování ústavních soudců ve věci a také odlišná stanoviska ústavních soudců,²¹ která dělíme na disentní stanoviska (nesouhlas s celým rozhodnutím) a konkurenční stanoviska (nesouhlas s odůvodněním tohoto rozhodnutí).²²

²¹ ZAGORC, Saša; BARDUTZKY, Samo. *Ustavno pravo skozi ustavnosodno presojo*. Ljubljana, 2017, str. 6-8.

²² STÁDŇÍK, Jakub. Umění nesouhlasu: disenty v kontextu legitimacy soudních rozhodnutí. In: *JURISPRUDENCE* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/umeni-nesouhlasu-disenty-v-kontextu-legitimity-soudnich-rozhodnuti.dm-498.pdf>, str. 2.

ODŮVODNĚNÍ

1. Národní shromáždění přijalo dne 3. 3. 2015 Zákon o změnách a doplnění Zákona o manželství a rodinných vztazích (EPA 257-VII, dále jen „ZMRV-D“). Metka Zevnik a Aleš Primc, spolupředsedové Koalice „Jde o děti!“, a skupina voličů dne 10. 3. 2015 podali podnět k vyhlášení dodatečného referenda o ZMRV-D. Předseda Národního shromáždění stanovil jako první den kalendářního termínu ke sběru podpisů voličů na podporu žádosti o vyhlášení referenda den 23. 3. 2015, jako poslední (třicátý pátý) den termínu pak 26. 4. 2015. Dne 26. 3. 2015 přijalo Národní shromáždění Usnesení o zamítnutí vyhlášení zákonodárského referenda o ZMRV-D odkazuje na zákon, podle kterého, v souladu s článkem 90 odst. 2 alinea 4 Ústavy, vyhlášení referenda není přípustné, protože vyhlášení referenda o tomto zákonu zamítlo. Zároveň rozhodlo, že se na základě obdobného užití § 21, odst. 4 Zákona o referendu a lidové iniciativě (Úřední list Slovinské republiky, č. 26/07 - konsolidované znění - dále jen „ZRLI“) sběr podpisů voličů na podporu žádosti o vyhlášení referenda dnem přijetí tohoto usnesení pozastavuje. Usnesení bylo Metce Zevnik a Aleši Primcovi doručeno společně s dopisem Národního shromáždění, ve kterém jim bylo vysvětleno, že iniciátor referenda může na základě obdobného užití § 21 odst. 1 ZRLI v souvislosti s § 22 ZRLI před Ústavním soudem zahájit spor do 7 dnů od doručení Usnesení. Iniciátoři žádosti o vyhlášení referenda (dále jen „iniciátoři referenda“) zahájili před Ústavním soudem dne 2. 4. 2015 spor o přípustnosti referenda o ZMRV-D.

Komentář: V českém právním systému nenalezneme pojem „dodatečné referendum“. V překladu bylo tedy na pováženu i „následné referendum“, „doplňkové referendum“ a

„pozdější referendum.“ Podle SSKJ²³ je synonymem pro „naknadni“ slovo „dodaten,“ což společně s českým článkem v Hospodářských novinách²⁴, ve kterých bylo použito slovní spojení „dodatečné referendum,“ překladatelskou úvahu vyřešilo. Složitější právní texty užívají i odborných latinských termínů *referendum ex ante* (tedy otázka má být předložena k rozhodnutí lidu²⁵ předem, dopředu²⁶) a *referendum ex post* (tedy otázka má být předložena k rozhodnutí lidu²⁷ po činu, potom, dodatečně²⁸), se kterými se však v textu hůře pracuje a jelikož český právní systém tyto termíny spíše neužívá, raději jsem se od nich odchýlil. Na akademické půdě si však používání těchto termínů můžeme (ačkoliv pomálu) všimnout.²⁹ Zároveň v českém právním systému nenalezneme „zákonodárná referenda.“ Zde jsem volil mezi slovy „zákonodárný“ a „legislativní,“ přičemž v přímé demokracii má lid „zákonodárnou moc.“ Ačkoliv tedy Ústavní soud často až nadužívá latinských termínů, je české slovo „zákonodárný“ vhodnější a nelze ho považovat za synonymum slova „legislativní“. Výraz „zákonodárné referendum“ užívají i soukromé subjekty, např. hnutí Referendum ČSR³⁰.

Další problematikou, kterou se bylo potřeba zabývat, je psaní odkazů na právní předpisy. Zatímco slovinština preferuje zápis v podobě „x-tá alinea x-tého odstavce x-tého článku Ústavy,“ čeština naopak užívá co nejpřehlednější postupnou formu zápisu „článek x odstavec x alinea x Ústavy.“ Zároveň jsem pro přehlednost u zákonných právních předpisů volil českou variantu členění zákonů na paragrafy, jelikož články česká úprava užívá pouze v případě nejvyšších právních aktů a mezinárodních smluv.

²³ Naknadno. In: *Fran.si* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://fran.si/208/sinonimni-slovar/4343080/dodatni?View=1&Query=naknadni>

²⁴ kop. Referendum může být i dodatečné. In: *Hospodářské noviny*. Praha, 2002. [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-10638690-referendum-muze-byt-i-dodatecne>

²⁵ REBRO, Karol. *Latinské právníké výrazy a výroky: římské právo od A do Z*. Praha: I. Železný, 1999, str. 191.

²⁶ Tamtéž, str. 86.

²⁷ Tamtéž, str. 191.

²⁸ Tamtéž, str. 90.

²⁹ PECHANEC, Pavel. *Přímá demokracie v České republice*. Disertační práce. Praha, 2011, str. 27. [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z:

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/47514/140012477.pdf>

³⁰ OBČANSKÁ JEDNOTA. *Referendum ČSR*. 2021. [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z:

<https://www.referendum-csr.cz/index.php>

Slovní spojení „uradno prečiščeno besedilo“ lze doslovně přeložit jako „úředně pročištěný text“, lépe tedy jako „konsolidované znění“ tohoto textu nebo také „úplné znění.“ Karel Klíma termín úplné znění definuje jako: „konsolidovaný text právního předpisu, který vznikne z originálního znění aplikováním změn obsažených v novelách daného zákona.“³¹ Jako konsolidované znění lze zároveň přeložit i slovní spojení „prečiščena različica“, tedy jako jednu z verzí textu (použito např. v EUR-Lex překladu Smlouvy o fungování Evropské unie³²).

Termín „smiselna uporaba“ vyznačuje s ohledem na jiné slovinské zákony³³ český termín „obdobné použití“ nebo „užití ve smyslu“ tak, jak je definováno ve vládní Metodické pomůcce pro přípravu návrhů právních předpisů³⁴.

Místo českého termínu „navrhovatel“ v textu užíváme termín „iniciátor“, jelikož jsou zejména ve slovinském prostředí mezi těmito termíny obsahové rozdíly viz bod 46 a další tohoto překladu. Termín „navrhovatel“ je tedy v tomto textu vyhrazen termínu „predlagatelj“, přičemž slovo „pobudnik“ může podle způsobu užití představovat „iniciátora“³⁵, „hybatele“, „katalyzátor“³⁶ a podobně.

2. Iniciátoři referenda konstatují, že byl ZMRV-D v rozporu s § 142, odst. 1, alinea 3 a 4 Jednacího řádu Národního shromáždění (Úřední list Slovinské republiky, č. 92/07 – konsolidované znění, 105/10 a 80/13 – dále jen „JŘNS-

³¹ KLÍMA, Karel. *Úplné znění zákonů ČR*. Bakalářská práce [online; cit. 2023-04-18]. Praha, 2013, str. 4. Dostupné z:

https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/54970/BPTX_2011_1_11320_0_283519_0_1_17000.pdf

³² EUR-Lex. *Smlouva o fungování Evropské Unie (konsolidované znění)* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=CS>

³³ Zakon o prekrških (ZP-1), 58. člen. In: *Pravno-informacijski sistem Republike Slovenije* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2537>

³⁴ VEDRAL, Josef a kol. *Metodická pomůcka pro přípravu návrhů právních předpisů (III. část)* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z:

https://www.vlada.cz/assets/ppov/lrv/dokumenty/Metodicka_pomuckaIII.pdf

³⁵ EUR-Lex. *Dokument 52015DC0566* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS-SL/TXT/?from=SL&uri=CELEX%3A52015DC0566>

³⁶ EUR-Lex. *Dokument 52021DC0301* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS-SL/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52021DC0301>

1“) přijat ve zkráceném řízení, neboť se nejedná o novelizaci související s řízením před Ústavním soudem, respektive s rozhodnutím Ústavního soudu nebo o drobnou úpravu. Konstatují, že šestiměsíční koordinační lhůta z rozhodnutí sp. zn. U-I-425/06 ze dne 27. 2009 (Úřední list Slovinské republiky, č. 55/09, a OdlUS XVIII, 29) již skutečně uplynula, Ústavní soud v souvislosti se zjištěnou neústavností však rozhodl, že pro soulad Zákona o registrovaném partnerství (Úřední list Slovinské republiky, č. 65/05 – dále jen „ZRP“) s Ústavou platí pro registrované partnery stejná pravidla dědění, která platí pro manžely, což znamená, že je tento zákon již v souladu s ústavním pořádkem. V souvislosti s tezí o drobné úpravě upozorňují, že ZMRV-D nesměřuje pouze k odstranění zjištěné neústavnosti dědění, ale již kvůli změně významu užitého ústavněprávního termínu „manželství“ vyvolává řadu právních důsledků v různých odvětvových zákonech, ke kterým se v Národním shromáždění nevedla žádná jednání. Přijetí ZMRV-D ve zkráceném řízení by mělo být zároveň v nesouladu s pokynem článku 89 Ústavy, na základě kterého má být zákonodárský proces zpravidla vícefázový, zkrácené řízení by tedy mělo být pouhou výjimkou, kterou upravuje JŘNS-1. ZMRV-D má být připraven a přijat také v rozporu s ustanoveními Usnesení o normativní činnosti (Úřední list Slovinské republiky, č. 95/09 – dále jen „Usnesení“).

Komentář: Slovinština jako jazyk se speciálním institutem dvojnásobného čísla dokáže velice dobře specifikovat počet účastníků komunikace. Při překladu do češtiny tuto jazykovou funkci vynechávám a pro jednodušší čtení textu použiji pouze číslo množné. Již ze záhlaví textu je zřejmé, že jsou iniciátoři referenda právě dvě osoby. Tzv. „spremembo zakona,“ česky doslovně „změnu zákona,“ překládám našim více vyhovujícím termínem „novela“ nebo také „novelizace,“ která je českým právním textům bližší.

Zajímavým termínem slovinského právního řádu, který je slovinskými soudy hojně používán, je termín „področni zakon,“ který má vyjadřovat zákon ke speciálnímu právnímu odvětví (k lesům, k vodstvům, k daním, ke stavbám a podobně). K termínu „odvětvový

zákon“ jsem se dopracoval přes pojmy „področna zakonodaja³⁷“, v anglickém jazyce „sectoral legislation³⁸“ až k českému pojmu „odvětvové právní předpisy³⁹“. Poslední náročnější slovní spojení tohoto odstavce bylo „v neskladju z usmeritvijo“, které jsem nakonec s pomocí EUR-Lexu přeložil jako „v nesouladu s pokynem⁴⁰“.

3. Podle iniciátorů referenda je Nález individuálním aktem, který podrobně upravuje veřejnoprávní vztah, a to tak, že pozastavuje sběr podpisů voličů na podporu žádosti o vyhlášení přesně určeného referenda. Proto by Nález měl vzhledem k Zákonu o obecném správním řízení (Úřední list Slovenské republiky, č. 24/06 – konsolidované znění, 126/07, 65/08, 8/10 a 82/13 – ZOSŘ) obsahovat všechny prvky rozhodnutí včetně právního poučení (o odvolání, resp. opravném prostředku). Jelikož tyto prvky neobsahuje, mělo dojít k upření práva iniciátorů referenda na opravný prostředek podle čl. 25 Ústavy. Podle iniciátorů referenda je Nález z procesního i materiálního pohledu nesprávný, vadný a neopodstatněn, což by mělo samo o sobě znamenat porušení ústavního práva na rovnost ochrany práv podle čl. 22 Ústavy.

Komentář: Individuální právní akt je právní rozhodnutí nebo čin, který je určen konkrétnímu subjektu nebo skupině subjektů a má pro ně přímý právní účinek. Tento termín je často používám v kontextu evropského práva, kde individuální právní akty (typicky rozhodnutí Evropské komise) mohou ovlivnit práva a povinnosti určitých subjektů. Opakem individuálního právního aktu je obecný právní akt, který reaguje na předem otevřenou skupinu subjektů (typicky zákony).

³⁷ EUR-Lex. *Uredba Komisije (EU) št. 234/2011 z dne 10. marca 2011* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:064:0015:0024:SL:PDF>

³⁸ EUR-Lex. *Commission regulation (EU) No 234/2011 of 10 March 2011* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:064:0015:0024:EN:PDF>

³⁹ EUR-Lex. *Nariadení Komise (EU) č. 234/2011 ze dne 10. března 2011* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:064:0015:0024:CS:PDF>

⁴⁰ EUR-Lex. *Sporočilo Komisije. Usmeritve v zvezi z varstvom podatkov za aplikacije, ki podpirajo boj proti pandemiji COVID-19 (2020/C 124 I/01)* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XC0417\(08\)&from=SL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XC0417(08)&from=SL)

4. Iniciátoři referenda tvrdí, že Národní shromáždění přijalo Usnesení bez přiměřeného právního podkladu, který by mu umožňoval takové usnesení přijmout. Mají za to, že ani Ústava ani zákon neudělují Národnímu shromáždění pravomoc rozhodnout o zamítnutí vyhlášení zákonodárného referenda usnesením nebo jiným individuálním právním aktem. Výklad § 21 ZRLI ve smyslu vytvoření právního podkladu pro vydání deklaratorního usnesení Národního shromáždění je podle iniciátorů referenda v rozporu se základním ústavním principem právního státu dle čl. 2 Ústavy a čl. 153 Ústavy a představuje zneužití pravomoci. Z toho důvodu je bod č. 1 Rozhodnutí o zjištění protiústavnosti současné právní úpravy manželství a rodinných vztahů protiústavní a nezákonné. Přitom Národní shromáždění bez věcně opodstatněného důvodu odkazuje na dvě rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. U-I-425/06 a sp. zn. U-I-212/10 ze dne 14. 3. 2013 (Úřední list Slovenské republiky, č. 31/13), kterými tento soud odstranil neústavnost pouze v úzkém segmentu úpravy majetkoprávních vztahů, což znamená minoritní rozsah práv vzhledem k rozsahu, které má upravovat ZMRV-D. Kromě toho z výše uvedených rozhodnutí vyplývá, že se předmětné neústavnosti odstraní přímo na základě způsobu provedení, které určil Ústavní soud v těchto rozhodnutích. Proto je o tolik neobvyklejší odvolávání se Národního shromáždění na klíčové důvody prokazování domnívaných neústavností stávající zákonné úpravy v případech, kdy Ústavní soud shledal protiústavní zákonnou úpravu zcela jiných předpisů, tj. Zákona o dědění (Úřední list SRS, č. 15/76, č. 23/78 a Úřední list Slovenské republiky, č. 67/01 - dále jen „ZD“) a ZRP, nikoliv však Zákona o manželství a rodinných vztazích (Úřední list Slovenské republiky, č. 69/04 - konsolidované znění - dále jen „ZMRV“). Vzhledem k výše uvedenému podle iniciátorů referenda není možné akceptovat stanovisko Národního shromáždění, že se

zamítnutím uzákonění ZMRV-D odstraňuje neústavní stav v oblasti, kterou upravuje ZMRV.

Komentář: Přiměřený právní podklad je zde termín, který odkazuje na skutečnost, že konkrétní rozhodnutí nebo opatření musí být založeno na platném a relevantním právním základě – tedy že musí být v souladu s již existujícími právními předpisy. Například pokud má dojít k přijetí usnesení, musí být toto usnesení v souladu s Ústavou, relevantními zákony a dalšími právními předpisy. Tento koncept je základním prvkem právního státu, který zaručuje, že veškeré státní zásahy musí být založeny na právu, a nikoliv na svévolném rozhodnutí státních orgánů. To zaručuje nezbytnou ochranu právní jistoty a práv jednotlivců obecně.

5. Národní shromáždění v rozporu s přechodným ustanovením Ústavního zákona o změnách čl. 90, 97 a 99 Ústavy Slovenské republiky (Úřední list Slovenské republiky, č. 47/13 – dále jen „UZ90, 97, 99“) doposud neupravilo opravný prostředek ani řízení, na základě kterého by Ústavní soud o sporu ohledně přípustnosti vyhlášení referenda rozhodoval podle jasných pravidel. Právě tak ani neupravil lhůtu, ve které by bylo možné opravného prostředku využít. Iniciátoři referenda tvrdí, že sedmidenní lhůtu, která je v ZRLI uvedena pro usnesení Národního shromáždění v souvislosti s obdrženou žádostí o vyhlášení referenda, nelze obdobně použít k podání opravného prostředku iniciátorů referenda proti usnesení Národního shromáždění. Takto krátká lhůta nemůže představovat časové období, ve kterém by bylo možné účinně využít práva iniciátora referenda na napadnutí usnesení Národního shromáždění. Svým postupem mělo Národní shromáždění úmyslně ex ante bránit vzniku a podání žádosti na vyhlášení referenda a svým způsobem upřít právo na participaci při správě věcí veřejných (čl. 44 Ústavy) a právo na referendum (čl. 90 Ústavy). Přitom porušilo princip demokratického a právního státu (čl. 1 a čl. 2 Ústavy) a zároveň jednalo v rozporu s čl. 3, odst. 2 Ústavy. To mělo být také přímým porušením práva na rovnou ochranu práv dle čl. 22 Ústavy.

Komentář: Slovní spojení „v nadaljevanju“ nebo „v nadaljnem besedilu,“ jak je využíváno ve slovinské legislativě i soudnictví, lze překládat několika hned několika způsoby. Já jsem se v tomto případě držel české ustálené legislativní zkratky, jak ji zavádí Legislativní pravidla vlády.⁴¹

„Postopek“ je pak možné přeložit jako „postup,“ „proces,“ nebo mnou vybrané „řízení“ (mimo to také jako „řád“ nebo úplným vypuštěním slova).⁴² Právě „řízení“ se mi zdálo nejprůhlednější hned ze dvou důvodů. Prvním z nich je skutečnost, že Národní shromáždění doposud nesjednotilo ZRLI s UZ90, 97, 99, kdy by pravděpodobně došlo ke zcela novému typu řízení (ne pouze postupu), jak je rozlišuje např. NALUS.⁴³ Druhým důvodem je skutečnost, že je slovní spojení „pravno sredstvo“ jako termín „opravný prostředek“ v bezprostřední blízkosti slovu „postopek,“ které můžeme buď volně přeložit nebo lépe využít synonymního termínu „řízení.“

Termín „izvotliti“ užívá slovinština ve významu „zbavit někoho něčeho“⁴⁴ nebo „odebrat někomu něco,“ přičemž na rozdíl od českého ekvivalentu „zbavit“ nemusí informovat o tom, komu bylo toto odebráno nebo kdo byl toho čeho zbaven. Zprvu jsem pro tento slovinský termín užil českého ekvivalentu „vykotlat,“ který je však až příliš expresivní a raději jsem se tedy uchýlil k běžně užívanému sousloví „upřít právo.“ V kontextu má jít tedy o situaci, kdy konkrétní postup nebo rozhodnutí efektivně obchází, eliminuje nebo omezuje určité právo, které je jinak zaručeno právními předpisy. Národní shromáždění zde svým postupem úmyslně bránilo vzniku a podání žádosti na vyhlášení referenda, čímž „upřelo“ právo na participaci při správě věcí veřejných a právo na referendum, jak jsou stanovena v uvedených článcích Ústavy.

6. Iniciátoři referenda tvrdí, že obsah, resp. právní důsledky ZMRV-D mají podstatně větší význam než jen odstranění neústavnosti v oblasti lidských práv, které rozhodnutími

⁴¹ Vláda ČR. *Legislativní pravidla vlády s přílohami platná od 1. července 2023* [online; cit. 2023-07-24]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/lrv/legislativni_pravidla_vl_dy.pdf, str. 36.

⁴² EUR-Lex. *Dokument 32010R0416* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS-SL/TXT/?fromTab=ALL&from=CS&uri=CELEX%3A32010R0416>

⁴³ Ústavní soud. *NALUS: Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu České republiky* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>

⁴⁴ EUR-Lex. *Dokument 62017CC0216* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL-CS/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A62017CC0216>

zjistil Ústavní soud. Prostřednictvím odstranění genderové nerovnosti pro uzavření manželství (§ 1 a § 2 ZMRV-D) a pro vznik nesezdaného partnerství a s ním i zavedení možnosti osvojení páry stejného pohlaví (např. § 135 a § 138 ZMRV, v souvislosti s § 1 a § 2 ZMRV-D) novela zákona navíc přináší právní důsledky v mnohých oblastech. Upozorňují, že ZMRV-D totiž není systémovým zákonem, ale dalekosáhlou systémovou změnu, která horizontálně mění řadu zákonů, které Národní shromáždění v důvodové zprávě ani nezminilo. Z důvodové zprávy není jasné, která ustanovení platných zákonů jsou neústavní a ze kterých ústavněprávních důvodů, zejména proč právě přijetí ZMRV-D znamená odstranění jejich neústavnosti a zda je domnělé odstranění provedeno ústavně konformním způsobem (rozhodnutí Ústavního soudu, č. U-II-3/11 ze dne 8. 12. 2011, Úřední list Slovenské republiky, č. 109/11). Kromě toho redefinice pojmu manželství pro odstranění domnělého nepřipustného nerovného postavení stejnopohlavních párů v různých oblastech právní úpravy není potřebná. Zákonodárce mohl odstranit neústavnosti, které v této oblasti shledal Ústavní soud, jakož i další, které by byl (na základě pádných argumentů) shledal sám, a zároveň by z účasti na rozhodování nevyločil občanky a občany. Ústavní úprava neumožňuje provedení referenda k jednotlivým zákonným ustanovením. Tím, že zákonodárce mezi ústavněprávně relevantní ustanovení zařadil také ty ústavněprávně neutrální, u kterých si byl vědom, že s nimi velká část občanské společnosti nesouhlasí, se ve skutečnosti pokusil zneužít čl. 90, odst. 2 alinea 4 Ústavy. Odstranění Ústavním soudem zjištěných konkrétních neústavností proto nemůže být důvodem pro zákaz referenda o ZMRV-D.

Komentář: Slovo „oziroma,“ (také „oz.“) není ze své podstaty úplně možné přesně přeložit bez kontextu. Podle SSKJ se jedná o slovo, které se užívá v těchto dvou případech: 1) pro spojení (dvou) vět nebo větných členů, které jsou obsahově rozděleny na dvě předem zmíněné osoby, věci nebo skupiny osob nebo věci; 2) k opravení nebo doplnění již

řečeného.⁴⁵ Ve většině případů se v češtině pro překlad tohoto slova užívá standardního výrazu „nebo.“⁴⁶ Tento překlad však nenese podstatný význam slova „oziroma,“ kvůli čemuž jsem osobně pro překlad slovem „respektive“ (také „resp.“).⁴⁷ Ačkoliv Internetová jazyková příručka užívání tohoto slova v právních textech pro jeho nepřesné užívání, které způsobuje nejednoznačnost významu slova, nedoporučuje⁴⁸, setkáme se s ním běžně i v překladu oficiálních dokumentů EU.⁴⁹

V nálezů bylo dále zapotřebí volit mezi překladem slova „spol“ jako „pohlaví“ nebo „gender.“ Stejně jako překladatelé evropských právních předpisů jsem volil způsob překladu podle okolností, ve kterých se slovo „spol“ objevuje. V případě „spolne različnosti“ jsem proto s ohledem na EUR-Lex preferoval „gender.“⁵⁰ Slovo „pohlavní“ je adjektivum odvozené od substantiva „pohlaví,“ což se ve valné většině užívá pro označení biologického rozdělení na muže a ženy na základě jejich biologických/genetických charakteristik. Užit jej můžeme typicky ve slovním spojení „pohlavní orgány,“ což jsou orgány spojené s reprodukcí (například vaječníky a děloha u žen nebo varlata u mužů), nebo ve slovním spojení „pohlavní rozmnožování,“ což je biologický proces, při kterém lidé tvoří potomstvo. Naopak slovo „genderové“ je adjektivum odvozené od anglického slova „gender,“ které má v českém jazyce význam k popisu sociálních a kulturních identit, které jsou spojené s pohlavím. Slovo „gender“ tedy nesouvisí přímo s biologií člověka, ale spíše s tím, jak se jedinec cítí a jak se prezentuje ve společnosti. Užit jej můžeme například ve slovním spojení „genderová (ne)rovnost,“ což je koncept, kdy by všechny genderové identity měly mít stejná práva, povinnosti a příležitosti, nebo ve slovním spojení „genderová identita,“ což je osobní vnitřní pocit jedince, kterým sám sebe identifikuje. Pokud tedy v praxi hovoříme o

⁴⁵ Oziroma. In: *Fran.si* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=oziroma&hs=1>

⁴⁶ EUR-Lex. *Dokument 31980L0511* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS-SL/TXT/?from=SL&uri=CELEX%3A31980L0511>

⁴⁷ Respektive. In: *Slovník spisovného jazyka českého* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=respektive>

⁴⁸ Psaní čárky před výrazy eventuálně, respektive, případně. In: *Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=157>

⁴⁹ EUR-Lex. *Dokument 32018R0746* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS-SL/TXT/?from=CS&uri=CELEX%3A32018R0746>

⁵⁰ EUR-Lex. *Dokument 52009AE1472* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52009AE1472>

„pohlavních“ charakteristikách, máme na mysli zejména anatomii, chromozomy, hormonální stavy nebo reprodukční a biologické funkce. Pokud však hovoříme o „genderových“ charakteristikách, máme na mysli zejména osobní identitu, roli, kterou jedinci přisuzuje společnost na základě jeho pohlaví, a očekávání spojená s touto rolí.

7. Národní shromáždění špatně chápe změnu ZMRV v rámci ustanovení, které odstraňuje neústavnost v oblasti lidských práv a základních svobod ve smyslu čl. 90 odst. 2 alinea 4 Ústavy. Při výkladu tohoto ústavního ustanovení je nutné zohlednit judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), zejména rozsudky ve věcech Hämäläinen proti Finsku ze dne 16. 7. 2014 a Schalk a Kopf proti Rakousku ze dne 24. 6. 2010, ze kterých vyplývá, že je z pohledu ESLP úprava manželství, respektive možnost osvojení dětí ústavněprávně neutrální: zákonodárce stejnopohlavním párům například možnost osvojení dětí může udělit nebo neudělit. Iniciátoři referenda se však domnívají, že v rámci slovinské ústavněprávní úpravy nejsou pro udělení takové možnosti pro stejnopohlavní páry důvody. Konstatují, že neexistují ústavněprávní důvody pro plošné zrovnoprávnění registrovaného partnerství jako zákonem upraveného svazku dvou osob stejného pohlaví s manželstvím jako zákonem upraveného svazku muže a ženy. Domnívají se, že se jedná o politickou otázku, kterou může v souladu s principem dělby moci upravit zákonodárce (Národní shromáždění nebo lid v referendu), nikoliv však Ústavní soud.

8. Iniciátoři referenda tvrdí, že současná právní úprava rodinněprávních vztahů, respektive institutů manželství či nesezdaného soužití není neústavní, neboť do nich mohou za stejných podmínek svobodně vstoupit všichni, kteří tyto podmínky splňují. Konstatují, že prosazení ZMRV-D by stejnopohlavním partnerům netransparentně a v rozporu s výrokem Národního shromáždění přinesla buď různé nové povinnosti, respektive omezení anebo by zbytečně vyvolala potřebu po redakčních úpravách mnoha zákonů. Domnívají se že vhodné

rozdílné zacházení s různými formami partnerského soužití nejenže není neústavní, ale je jako takové ustálené chápání principu rovnosti, práva na manželství a rodinu a možnosti osvojení dětí, v souladu s mezinárodním právem lidských práv, jak vychází ze Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948 (Lidská práva, Sbíрка mezinárodních dokumentů, 1. část, Všeobecné dokumenty, Asociace OSN pro Slovinskou republiku, Lublaň, 1995, str. 1), Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (Úřední list SFRJ, č. 7/71, a Úřední list Slovinské republiky, 35/92, MS, č. 9/92 - MPOPP), Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (Úřední list Slovinské republiky, č. 33/94, MS, č. 7/94 - dále jen „EÚLP“) a judikatury ESLP. Upozorňují, že čl. 14 Ústavy není samostatným lidským právem, ale může být vykládán pouze s ohledem na další lidská práva a základní svobody, které jsou uznávané na ústavní nebo evropské úrovni, což také vychází z Protokolu č. 12 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (Úřední list Slovinské republiky, č. 46/10, MS, č. 8/10 - dále jen „Protokol č. 12 k EÚLP“). Proto není možné vznášet nároky na nerovné zacházení v celé oblasti právního zacházení s odlišnými formami partnerského soužití z hlediska všech práv a všech právních procesů, např. také z hlediska procesu osvojení dětí. Iniciátoři referenda zdůrazňují, že prvkem, který odlišuje různopohlavní a stejnopohlavní formy partnerského soužití, není sexuální orientace, ale pohlaví jako zcela věcná a objektivní okolnost. Ani ZMRV-D neodstraňuje případné neopodstatněné rozdíly právního pojmání jednotlivců vzhledem k jejich sexuální orientaci, ale spíše podle pohlaví jako objektivní okolnosti, která je důležitá pro úpravu rodinněprávních vztahů. Konstatují, že neexistuje obecná evropská shoda o tom, zda právo na uzavření manželství patří dvěma osobám stejného pohlaví; rozdíly mezi smluvními státy EÚLP zůstávají i nadále významné. Shoda, která existuje jednak v rámci členů Rady Evropy a jednak v řadě dalších zemí

mezinárodního společenství, je zejména v tom, že ochrana tradiční formy manželství nebrání v ochraně práv a svobod jakož i důstojnosti menšin, které jsou definovány na základě své sexuální orientace nebo pohlavní identity. Poukazují na to, že doposud ještě žádný národní ani mezinárodní soud nesouhlasil s tezí, že je institut tradičního různopohlavního manželství s ohledem na jeho účel diskriminační, jakkoliv byl nakloněn pro přiznání práv stejnopohlavním partnerům. Důvody pro tak zásadní změny rodinného práva, jak je předpokládá Národní shromáždění s ZMRV-D, mohou být proto podle iniciátorů referenda nanejvýš ideologické a politické, nikoliv však ústavněprávního charakteru.

Komentář: Podle oficiálního evropského portálu YourEurope se různé formy partnerského soužití překládají následovně: „Zakonska zveza“ jako „Manželství“, „Zunajzakonska skupnost“ jako „Nesezdané soužití“ a „Registrirana partnerska skupnost“ jako „Registrované partnerství.“⁵¹ Manželství je právní a často i náboženský svazek mezi dvěma osobami, který je uznaný a regulovaný státem. Přináší řadu práv a povinností, které se týkají zejména majetku, dědictví, zdravotní péče, sociálního zabezpečení, daní nebo rodičovství. Nesezdané soužití neboli konkubinát je vztah dvou osob, které spolu žijí ve vztahu, ale nejsou formálně manželi. Právní status těchto vztahů se liší země od země. V některých zemích mají nesezdaní partneři podobná práva a povinnosti jako manželé, v jiných jsou jejich práva omezená nebo neexistují. Nesezdané soužití může být preferováno před manželstvím kvůli finančním problémům, nepotřebou formálních závazků manželství nebo tím, že stát jedincům neumožňuje uzavřít manželství z důvodu stejnopohlavního vztahu a podobně. Registrované partnerství je vztah dvou stejnopohlavních jedinců, který je v mnoha zemích obdobou manželství, se kterým sdílí podobná práva a povinnosti, které však mohou být v některých oblastech omezené (zejména se jedná o adopce dětí nebo různé daňové výhody). Manželství stejnopohlavních párů je totiž v mnoha zemích nelegální nebo sociálně nepřijatelné. Z toho důvodu stejnopohlavním párům, které svůj vztah stvrdit před orgánem veřejné moci, nezbývá než se vydat touto cestou.

⁵¹ Pari. In: *Your Europe* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/index_sl.htm

9. Iniciátoři referenda uvádějí, že z jazykového, logického i historického výkladu čl. 53 Ústavy vychází pojem manželství ze svazku muže a ženy. ZMRV-D se snaží odstranit objektivní a věcně podložený důvod (mužské a ženské biologické pohlaví), pro který jsou obě formy svazků součástí ústavněprávní materie. Takový zásah však znamená pokus o změnu Ústavy zákonem, což není ústavně přípustné. Neústavnost ZMRV-D má také vycházet z toho, že ZMRV-D, v rozporu s požadavky Ústavy, dává přednost svobodě dospělých před prospěchem dítěte a vyvolává řadu otázek týkajících se ochrany práva znát svůj původ, který je chráněn čl. 35 Ústavy. ZMRV-D mimo jiné zavádí možnost, aby děti mohly být osvojeny také stejnopohlavními (registrovanými i neregistrovanými) páry. Iniciátoři referenda se domnívají, že je toto ustanovení neústavní, jelikož zcela opomíjí ústavou chráněné postavení dětí, přičemž se odkazuje na „samotnou“ rovnost, aniž by tato rovnost měla za cíl jakékoliv z práv partnerů ve stejnopohlavních svazcích. Nejenom že jsou v ZMRV-D novelizované instituty rodinného práva v rozporu s ústavněprávní koncepcí ochrany rodiny, ale mohou dokonce i podkopávat jeho podstatu.

Komentář: Pro jednoznačnost bylo zapotřebí změnit aktivum na pasivum.

10. Zavedením nesezdaného soužití stejnopohlavních párů, které je novým právním institutem bez jakýchkoliv pozitivních empirických referencí, ZMRV-D příliš omezuje soukromí a svobodu. Takovýto institut vzbuzuje vážné obavy z hlediska ochrany práv soukromí a osobnostních práv (čl. 35 Ústavy) a ústavních záruk svobody svědomí (čl. 41 Ústavy), neboť neústavně nutí stejnopohlavní partnery do kogentního režimu právních následků, které institut nesezdaného soužití v mnoha oblastech přináší. ZMRV-D tímto výrazně neúměrně zasahuje do svobody a soukromí těch, kteří svou sexuální orientaci možná nechtějí ani deklarovat ani projevovat, přesto ji však chtějí intimně prožívat.

11. Z důvodu abstraktního zrovnoprávňování různých forem partnerského soužití by implementace ZMRV-D do právního řádu vnesla značnou nejistotu a nepřehlednost (čl. 2 Ústavy). Národní shromáždění podstupuje riziko, že se jednotlivé právní důsledky objeví také v oblastech, ve kterých je výslovně nepředvíдалo nebo se jednotlivá ústavní ustanovení dostanou do rozporu s ustanoveními zákonnými.

12. Implementací ZMRV-D by podle iniciátorů referenda nastala situace, ve které by mohlo být jednotlivcům v určitých profesích (např. matrikáři nebo zaměstnanci center sociálních služeb) rušeno právo na výhradu svědomí dle čl. 46 Ústavy. § 5, odst. 5 ZMRV-D má být diskriminační vůči manželům, kteří se s novým bezpohlavním institutem manželství neidentifikují, jelikož jim není dána možnost manželství ukončit. Na druhou stranu ale ZMRV-D přechodným ustanovením § 5, odst. 5 vytvořil právní vakuum, neboť nemá žádná ustanovení, upravující majetkoprávní a dalších vzájemné vztahy stejnopohlavních partnerů přímo po ex lege ukončení registrovaného partnerství.

13. Iniciátoři referenda se domnívají, že případné zamítnutí vyhlášení referenda neprojde ani testem proporcionality. Uvádějí, že ochrana menšiny, veřejného zájmu a zabránění podněcování k nerovnosti na základě sexuální orientace nejsou legitimními cíli pro zákaz vyhlášení referenda. Domnívají se, že se nejedná o rozhodování většiny o právech menšiny, nýbrž o rozhodování většiny o ochraně bezmocných dětí na návrh slabší strany politického procesu. Odmítají také argument o nepřípustnosti referenda, protože již samotná iniciativa ke sběru podpisů pro podání žádosti k vyhlášení referenda vyzývala k nerovnosti a kampaň referenda má povzbuzovat v podněcování k nenávisti na základě sexuální orientace.

Komentář: V české i slovinské právní terminologii je podstatný rozdíl mezi slovy „odmítnutí“ (slovinsky „zavrnitev“) a „zamítnutí“ (slovinsky „zavrženje“). Na rozdíl od běžného uživatele jazyka má užití správného výrazu pro právníky velký význam, jelikož z textu na první pohled pochopí, jak bylo s referendem v daném případě nakládáno. Slovo „odmítnutí“ se používá v případě, kdy se instituce (zejména soudy) věci nezabývají a bez dalšího ji (zejména z procesních, formálních důvodů) vrací zpět. Slovo „zamítnutí“ se pak používá v případech, kdy se instituce (zejména soudy) věci důkladně zabývají, ale ve věci samé rozhodnou v neprospěch. V našem případě je tedy slovo „zamítnutí“ použito ve smyslu neschválení vyhlášení referenda, o kterém ve věci samé rozhodlo Národní shromáždění z důvodů popsaných v tomto nálezu.

14. Podle iniciátorů referenda zamítnutí vyhlášení referenda není ani vhodné ani nutné ani přiměřené opatření k ochraně ústavních hodnot, o které se, v případě neprosazení ZMRV-D, jedná. Taktéž v případě zamítnutí ZMRV-D v referendu by Národní shromáždění ohledně dvou zjištěných neústavností v oblasti dědického práva (rozhodnutí sp. zn. U-I-425/06 a sp. zn. U-I-212/10) nebylo vázáno ročním zákazem přijetí rozhodnutí, které by bylo v obsahovém rozporu s rozhodnutím voličů na referendu, neboť je jeho povinností, aby provedl rozhodnutí Ústavního soudu. Podle navrhovatelů referenda by v posuzovaném případě voliči v referendu o ZMRV-D nehlasovali o konkrétních právech a povinnostech, které by se v různých zákonech přiznávaly osobám stejného pohlaví, zejména však o zrušení pohlaví jako objektivní okolnosti, která je relevantní pro úpravu rodinněprávních vztahů, adopci dětí stejnopohlavním párem a pochopení přínosů pro dítě. Proto by Národní shromáždění mohlo ještě před uplynutím jednoho roku od vyhlášení možného zamítnutí ZMRV-D v referendu přijmout také příslušná zákonná ustanovení, která by odstraňovala možné konkrétní a definitivní neústavnosti v jednotlivých oborových zákonech. Pokud bychom § 25 ZRLI striktně vykládali v tom smyslu, že by to do jednoho roku od zamítnutí ZMRV-D na referendu zákonodárce nemohl učinit, trvala by případná

neústavnost pouhých šest měsíců, neboť by ZMRV-D vstoupil v účinnost až šest měsíců po jeho platnosti. Kvůli možnému získání pouhých šesti měsíců však nelze souhlasit se zamítnutím rozhodnutí v referendu a tím přímo zasahovat do práv podle čl. 90 a čl. 44 Ústavy. Proto je podle iniciátorů referenda potřeba dát přednost ústavnímu právu na rozhodování v referendu (čl. 90 Ústavy), právu na podílení se na správě veřejných věcí (čl. 44 Ústavy), právu na zajištění státní ochrany rodiny, mateřství, otcovství, dětí a mládeže, jakož i manželství a nesezdaného soužití (čl. 53 Ústavy) a právu na svobodu projevu (čl. 39 Ústavy). Na stejné straně stojí také základní ústavní principy, a to princip demokratického a právního státu (čl. 1 a čl. 2 Ústavy) a princip suverenity lidu a dělby moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní (čl. 3 Ústavy). Dodatečnou váhu dává také ústavněprávní hodnota a mezinárodněprávní závazek vymáhání benefitů dítěte v rámci rodinných a jiných právních vztahů, ochrana soukromí a osobnostních práv (čl. 35 Ústavy) a svoboda svědomí (čl. 46 Ústavy). Zdůrazňují, že při přeuspořádání základů rodinněprávních vztahů není nepodstatné ani veřejné mínění, že jsou referenda o úpravě rodinných vztahů součástí každodenního života v ústavních demokraciích a že je případné přeuspořádání rodinných vztahů věc politického přezkumu zákonodárce, a nikoliv ústavněprávní otázka, po níž by mohlo následovat zamítnutí vyhlášení referenda.

Komentář: Vstoupení do účinnosti nebo nabytí účinnosti zde odkazuje na institut tzv. legisvakance neboli legisvakanční lhůty dle latinského termínu *Vacatio legis*. Tento institut označuje časový úsek mezi vyhlášením (uveřejněním) zákona nebo jiného právního předpisu (tzv. publikací) a jeho účinností⁵², který slouží k tomu, aby se relevantní subjekty mohly s novým právním předpisem seznámit a připravit se na jeho dodržování. Délka tohoto časového úseku se může lišit v závislosti na zemi, druhu právního předpisu a jeho komplexnosti. V některých případech může být legisvakanční lhůta stanovena přímo v právním předpisu,

⁵² REBRO, Karol. *Latinské právníké výrazy a výroky: římské právo od A do Z*. Praha: I. Železný, 1999, str. 217.

jindy mohou existovat obecná pravidla, která určují standardní nebo alespoň minimální délku tohoto časového úseku. Institut legisvakance se považuje za důležitou součást právní jistoty, jelikož zaručuje, že subjekty mají dostatek času k seznámení se s novými právními požadavky ještě předtím, než budou za jejich případné porušení trestány.

15. Národní shromáždění ve své odpovědi uvádí, že je jeho pravomoc přijmout napadené usnesení výslovně stanovena v odd. 2, odst. 2 UZ90, 97, 99. Národní shromáždění se může usnést na zamítnutí vyhlášení referenda již v době sběru podpisů na podporu žádosti o vypsání referenda. Právní podklad pro takový postup určuje § 21 odst. 2 ZRLI, při jehož výkladu je třeba zohlednit, že je proces referenda významným zásahem do zákonodárné funkce Národního shromáždění, neboť zdržuje promulgaci, publikaci a účinnost zákona přijatého Národním shromážděním. Co nejrychlejší řešení sporných otázek v procesu vyhlášení referenda je potřeba také kvůli ochraně práva voličů na rozhodování v referendu (čl. 90 Ústavy), kterým je výzva určena, - voliči dávají své podpisy v dobré víře, že referendum získá dostatečnou podporu, protože není ani spravedlivé ani ekonomické ani účelné ve sběru podpisů pokračovat, pokud nad navrhovaným referendem visí podezření z neústavnosti. Pravomoc Ústavního soudu k rozhodování o ústavnosti vyhlášení navrhovaného referenda už v době sběru podpisů na podporu žádosti o referendum má vyplývat již z praxe Ústavního soudu (nález Ústavního soudu sp. zn. U-II-2/03 ze dne 15. 5. 2003, Úřední list Slovinské republiky, č. 52/03, a OdlUS XII, 45).

16. V souvislosti se soudní ochranou Národního shromáždění uvádí, že druhá věta odd. 2, odst. 2 UZ90, 97, 99 zvláště určuje existenci a formu soudní ochrany proti rozhodnutí Národního shromáždění o zamítnutí vyhlášení zákonodárného referenda a použití ve smyslu § 21 ZRLI. Takovým způsobem je již v UZ90, 97, 99 stanoven právní podklad pro ústavněprávní ochranu. Pokud by platilo stanovisko, že jde o ústavní

stížnost, UZ90, 97, 99 by nestanovoval ani zvláštní pravomoc Ústavního soudu ani smysluplnou aplikaci § 21 ZRLI. Národní shromáždění má proto za to, že jde o zvláštní ústavněsoudní ochranu, která v části, ve které ji zákon upravuje, vylučuje jinou ústavněsoudní ochranu upravenou Ústavou a Zákonem o Ústavním soudu (Úřední list Slovenské republiky, č. 64/07 - konsolidované znění a 109/12 - dále jen „ZUstS“). Uvádí, že iniciátoři referenda byli s obsahem rozhodnutí a s argumentací, která je důležitá pro uplatnění práva na soudní ochranu, seznámeni takovým způsobem, aby jejich právo na informace a s tím i právo na účinný opravný prostředek, nebylo zasaženo. Národní shromáždění poskytlo iniciátorům na jejich žádost dodatečné vysvětlení, kdy začala běžet lhůta pro podání opravného prostředku, a umožnilo jim tak, aby ochránili svá práva. V souvislosti s námitkou, že v napadeném usnesení není právní poučení, objasňuje, že stranu, která je aktivně legitimovaná k soudní ochraně, právně poučil. Po uvážení Národního shromáždění je právní poučení v pořádku. Národní shromáždění přitom dodává, že ani případné nesprávné právní poučení nemůže stranu poškodit. Vzhledem ke všemu výše uvedenému Národní shromáždění tvrdí, že neporušilo právo na opravný prostředek ani právo na soudní ochranu (čl. 23 a čl. 25 Ústavy) a neporušilo ani právo na vyjádření a rovnou ochranu práv v řízení (čl. 22 Ústavy).

17. V souvislosti s postupem přijímání ZMRV-D Národní shromáždění uvádí, že rozhodnutí o typu řízení nebylo přijato nezákonně, neboť byly splněny všechny podmínky pro projednání návrhu zákona ve zkráceném řízení, a to věcně i procedurálně. V souladu s PoDZ-1 proběhly veškeré fáze zákonodárského procesu (první čtení se zveřejněním návrhu zákona, druhé čtení před garančním výborem a druhé a třetí čtení na jednání Národního shromáždění). Národní shromáždění netvrdilo, že se jedná o „drobnou“ změnu zákona, jak uvádějí iniciátoři referenda.

Právě tak bylo při projednávání ZMRV-D několikrát jasně řečeno, že se s návrhem ZMRV-D navrhuje změna definice manželství. Možnost spolupráce při projednávání návrhu zákona měly v souladu s ustanoveními PoDZ-1 také všechny potencionální zainteresované pracovní orgány, avšak takové návrhy žádné pracovní skupiny Národního shromáždění nepodaly. Postup přijímání ZMRV-D proto podle Národního shromáždění není v rozporu s čl. 89 Ústavy.

Komentář: V případě slovního spojení „vrsta postopka“ se opět uchyluji k překladu tak, jak ho předpokládá NALUS.

Garančním výborem a výbory i pracovními skupinami Národního shromáždění obecně se rozumí malé skupinky zákonodárců, které se specializují na specifické oblasti politiky nebo legislativy. Každý výbor nebo pracovní skupina se věnuje konkrétnímu tématu nebo oblasti politiky a má za úkol podrobně zkoumat, diskutovat a posuzovat návrhy zákonů a jiné záležitosti týkající se dané oblasti. Výbory a skupiny mají v parlamentu obecně několik důležitých funkcí. První z nich je legislativní práce, kdy přezkoumávají a diskutují návrhy zákonů v rámci své oblasti působnosti. Mohou tedy navrhnout změny a úpravy návrhů zákonů, než se o nich hlasuje přímo na plénu parlamentu. Další funkcí je funkce kontrolní, kdy výbory a skupiny sledují a hodnotí činnost vlády a jejích agentur v rámci své oblasti působnosti. Mohou pořádat slyšení a prošetřování, aby zjistili, jak vláda provádí zákony a jaké jsou výsledky její politiky. Poslední významnou funkční je funkce poradní, kdy výbory a skupiny vytváří zprávy a doporučení na základě svých zjištění a analýz. Tyto zprávy mohou posloužit jako základ pro další legislativní práci nebo jako informační zdroj pro ostatní zákonodárce nebo veřejnost. Parlamentní výbory a skupiny se obvykle skládají z členů různých politických stran a jejich složení obvykle odráží politickou rovnováhu v parlamentu. Členové výborů jsou obvykle voleni na základě jejich zájmu nebo odbornosti v dané oblasti. Druhy výborů se mohou lišit v závislosti na státním systému. Mezi ty nejčastější však patří například legislativní výbor, rozpočtový výbor, kontrolní výbor nebo výbor pro zahraniční vztahy. V rámci české Poslanecké sněmovny funguje Hospodářský výbor, Kontrolní výbor, Mandátový a imunitní výbor, Organizační výbor, Petiční výbor, Rozpočtový výbor, Ústavně-právní výbor, Volební výbor, Výbor pro bezpečnost, Výbor pro evropské záležitosti, Výbor pro obranu, Výbor pro speciální politiku, Výbor pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu, Výbor pro veřejnou správu a regionální rozvoj,

Výbor pro zdravotnictví, Výbor pro životní prostředí, Zahraniční výbor a Zemědělský výbor. Zároveň Zákon o jednacím řádu Poslanecké sněmovny umožňuje pro jednotlivé řešení otázek zřizování podvýborů.⁵³

18. Národní shromáždění se staví proti tvrzení iniciátorů referenda, že ZMRV-D zasahuje do více než 70 dalších zákonů, respektive že ZMRV-D dokonce mění více než 70 dalších zákonů. Uvádí, že ZMRV-D zasahuje pouze do ZRP a do Řádu o registraci stejnopohlavních partnerství (Úřední list Slovinské republiky, č. 55/06 a 91/11 – dále jen „Řád“), které se dnem uzákonění ZMRV-D zruší, neboť jejich ustanovení a rozsah úpravy nebudou již potřebné. Je však logické, že při úplném zrovnoprávnění ve všech právech a povinnostech převezmou stejnopohlavní partneři všechny povinnosti, stanovené zákony, které práva a povinnosti váží k existenci manželství nebo nesezdaného soužití. Takové řešení (tedy novelizace ZMRV) je rovněž v souladu se zásadami koncentrace a efektivity zákonodárského postupu. Jakkoli bychom chtěli stejnopohlavním partnerům poskytnout veškerá práva a povinnosti, ve kterých je podle názoru Národního shromáždění diskriminace na základě sexuální orientace ústavně nepřípustná, muselo by Národní shromáždění pro úplnou rovnost zasáhnout do více než 70 zákonů. Právě tak je nepřípustný výklad iniciátorů referenda, že by měl Ústavní soud zvláště nalézat neústavnosti ustanovení více než 70 zákonů. To by znamenalo zbytečnou zátěž jednotlivců, jejichž diskriminační zacházení se snaží upravit, jakož i zbytečné zatěžování obecných soudů kvůli žádostem a podnětům k přezkumu ústavnosti. Rovněž by bylo nepřípustné žádat od jednotlivců, kterým kvůli jejich sexuální orientaci nenáleží všechna práva a povinnosti, aby bojovali za svá práva bez jakékoliv podpory zákonodárce, který právě ze strany občanek

⁵³ Výbory. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=194>

a občanů představuje volené zástupce lidu. Pouze takto je možné dosáhnout konzistentních a účinných rozhodnutí zákonodárce, což vyžaduje princip právního státu dle čl. 2 Ústavy. Takové řešení je rovněž v souladu se základním účelem Usnesení. ZMRV-D splňuje také kritéria způsobilosti, neboť se očekává, že bude mít zvolená varianta pro dosažení cíle nejmenší negativní dopad na sociální oblast. Přijatá novela totiž nezpůsobuje žádné další zátěže a změny, přičemž by změna více než 70 odvětvových zákonů znamenala také změny všech podzákonných předpisů přijatých na jejich základě, a všech formulářů a žádostí, které se používají v procesu získávání individuálního práva.

19. Podle názoru Národního shromáždění není ani správná námitka, že Národní shromáždění může odstranit pouze již zjištěnou neústavnost, respektive že se čl. 90 odst. 2, alinea 4 Ústavy aplikuje pouze na zákony, se kterými se odstraňují již zjištěné neústavnosti. Už před změnou Ústavy, kdy bylo Národní shromáždění vázáno rozhodnutím přijatým na referendu, Ústavní soud v nálezu sp. zn. U-II-3/11 zaujal stanovisko, že Národní shromáždění musí i v tomto období „chránit lidská práva a základní svobody, proto může legislativní obsah, který považuje za neslučitelný s Ústavou, kdykoliv změnit tak, aby s ní byl v souladu.“ Z dokumentů, které byly posuzovány v rámci návrhu na změnu Ústavy vyplývá, že záměrem ústavodárce při přijímání UZ90, 97, 99 nebylo jen zabránit referendovému hlasování o zákonech, kterými se odstraňují již zjištěné neústavnosti, ale také o zákonech, kterými se odstraňují neústavnosti, které Ústavním soudem doposud zjištěny nebyly.

20. Národní shromáždění zdůrazňuje, že cílem, který zákonodárce prostřednictvím ZMRV-D sledoval, není pouze vykonání obou již zjištěných neústavností, nýbrž komplexní úprava a zrovnoprávnění stejnopohlavních a různopohlavních

párů ve všech právech a povinnostech. V případech, kdy jsou stejnopohlavní páry rovny různopohlavním párům v zákonem stanovených povinnostech, nejedná se o neústavní omezení práv stejnopohlavních párů, nýbrž o zrovnoprávnění v povinnostech, které jsou definované na základě rodinných vztahů, kdy jsou stejnopohlavní a různopohlavní partnerství „v podstatě stejná.“ Podle názoru Národního shromáždění se jedná o skutečně stejné okolnosti a situace, jako v přezkumu Ústavního soudu právní úpravy dědění (nález Ústavního soudu sp. zn. U-I-426/05), neboť se i v jiných zákonech řeší stejný způsob udělování práv jako v ZRP a ZD. Národní shromáždění odůvodňuje neústavnost 19 odvětvových zákonů a zmiňuje dalších 21 zákonů, které z rodinných členů vylučují stejnopohlavní partnery, kteří své partnerství neregistrovali, někteří za rodinné členy neberou ani registrované stejnopohlavní páry. Takové vylučování určitých osob, které jsou jinak citově propojeny a žijí společně, podle názoru Národního shromáždění představuje poškozování veřejného zájmu a znamená také porušení zásady rovnosti před zákonem a diskriminační zacházení.

21. Národní shromáždění konstatuje, že manželství není lidským právem a že současná definice manželství není v rozporu s Ústavou. Domnívá se však, že odstranění všech existujících neústavností z důvodu neopodstatněného rozlišování na základě okolnosti dle čl. 14 Ústavy není možné zaručit jinak, než změnou definice manželství, kterou představuje přijetí ZMRV-D. Uvádí, že v rámci širokého pole svobodného úsudku a rozhodování, které mu je zaručeno, vybral pouze nejvhodnější řešení, kterým efektivně dosáhne jediného stanoveného cíle: úplného odstranění diskriminačního zacházení stejnopohlavních párů. Národní shromáždění se domnívá, že existují politické, morální a komparativní argumenty za úplné zrovnoprávnění párů různého i stejného pohlaví, tedy zrovnoprávnění bez ohledu na pohlaví nebo sexuální orientaci. Zrovnoprávnění ve všech

právech a povinnostech vyžaduje čl. 14 Ústavy a čl. 1 Protokolu č. 12 EÚLP, který Národní shromáždění vykládá na základě praxe ESLP. Národní shromáždění má za to, že v případě ZMRV-D není referendum přípustné právě proto, že ZMRV-D odstraňuje jednak již zjištěné neústavnosti, jednak všechny existující neústavnosti v odvětvové legislativě, která ještě nebyla ústavně přezkoumána.

22. ZMRV-D obsahuje věcnou změnu pouhých čtyř paragrafů, a to těch, které se váží ke změně definice manželství tak, aby ho mohly uzavřít dvě osoby bez ohledu na jejich pohlaví. V § 7 ZMRV-D je jasně definováno, že je osvojení speciální formou péče o nezletilé děti. Národní shromáždění do tohoto paragrafu novelou ZMRV nezasahuje. Osvojení není právem, ale zůstává speciálním institutem ochrany nezletilých dětí, ve kterém se prostřednictvím procesu osvojení pro nezletilé dítě naleznou nejvhodnější náhradní rodiče, nikoliv naopak. Se zákonem ZMRV-D získají stejnopohlavní páry jen a pouze právo na to, aby podali návrh na zahájení procesu osvojení, nikoliv však právo na osvojení jako takové. Tvrzení, že stejnopohlavní páry díky ZMRV-D získají právo na osvojení dětí, je tedy nesprávné. Možnost, aby stejnopohlavní páry mohly kandidovat v procesu osvojení, je tedy pouze jedním z logických důsledků úplného zákonného zrovnoprávnění párů stejného a různého pohlaví. V ZMRV-D není žádná opora k závěru, že stát musí občanům zajistit možnost osvojit si dítě. Uvádí příklady zákonů, které umožňují diskriminační zacházení s dětmi, žijícími uvnitř stejnopohlavních svazků, a tvrdí, že se prostřednictvím ZMRV-D také dětem, které žijí v takových rodinách, zaručují stejná práva a výhody jako dětem žijících v rodině, kde jsou rodiče v manželském svazku nebo žijí v různopohlavním nesezdaném soužití. I v této části se zaručuje důsledné dodržování ústavního ustanovení, které stát zavazuje k ochraně rodiny, a zejména k ochraně dětí a mládeže. Národní shromáždění

zdůrazňuje, že je na základě čl. 53 Ústavy stát povinen chránit rodinu a děti bez ohledu na to, zda se jedná o děti, jejichž rodiče nebo opatrovníci žijí ve stejnopohlavním svazku, nebo o děti, jejichž rodiče nebo opatrovníci žijí ve svazku různopohlavním. Takové rodiny již existují a je nepřípustné, aby jim stát nezaručoval adekvátní ochranu, kterou mu nařizuje zaručovat Ústava.

23. Národní shromáždění zdůrazňuje, že se prostřednictvím ZMRV-D a Usnesení sleduje prosazení více ústavních principů a lidských práv a svobod. Oba sledují dodržování principu právního státu (čl. 2 Ústavy), práva na rovné zacházení před zákonem (čl. 14 odst. 1 a 2 Ústavy, čl. 14 EÚLP, čl. 2 a 4 Úmluvy Organizace spojených národů o právech dítěte (Úřední list SFRJ, č. 15/1990, Akt o nostrifikaci následnictví ohledně úmluv Organizace spojených národů a úmluv přijatých Mezinárodní agenturou pro atomovou energii, Úřední list Slovinské republiky, č. 35/92, MS, č. 9/92 - ÚPD) a směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000 o obecných rámcích pro rovné zacházení v zaměstnání a práci (Úř. věst. L 303, 2. 12. 2000)), práva na osobní důstojnost a ochranu (čl. 34 Ústavy), práva na soukromí a osobnostních práv (čl. 35 Ústavy), práva na nápravu porušení lidských práv (čl. 15 odst. 4 Ústavy), autoritativnosti Ústavního soudu a zásady dělby moci (čl. 2 a čl. 3 odst. 2 Ústavy), práva na uznání domova a rodinného života, péči o mateřství, otcovství, rodičovství, rodinu a děti, manželství a rodinu (čl. 53 Ústavy, čl. 8 EÚLP), práva a povinnosti rodičů (čl. 54 Ústavy), práva na pokojné užívání majetku (čl. 33 Ústavy), čl. 1 Prvního protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a svobod (Úřední list Slovinské republiky, č. 33/94, MS, č. 7/94 - Protokol č. 1 k EÚLP) a zákaz podněcování k diskriminaci a podněcování k nenávisti a nesnášenlivosti (čl. 63 Ústavy).

24. Národní shromáždění zvláště upozorňuje, že se s ratifikací Protokolu č. 12 k EÚLP ochrana před diskriminací ve slovinském ústavním systému významně posílila a rozšířila, neboť zahrnuje zákonná práva. Odkazuje se na rozsudek ESLP ve věci Sejdič a Finci proti Bosně a Hercegovině ze dne 22. 12. 2009, ve které měl soud jako kritérium přezkumu použít čl. 1 Protokolu č. 12 k EÚLP.

25. Navzdory tomu, že manželství není lidským právem, se Národní shromáždění domnívá, že úprava, tak jak je navržena prostřednictvím ZMRV-D, nevyvolává ohledně své přípustnosti žádné obavy. Z Ústavy nevyplývá, že je manželství uzavřeno pouze mezi osobami různého pohlaví, ale je stanoveno, že „manželství je založeno na rovnoprávnosti manželů a že se uzavírá před příslušným státním orgánem.“ I po přijetí ZMRV-D je toto ústavní ustanovení naplněno. Současně je naplněn čl. 53 odst. 2 Ústavy, který stanoví, že „manželství a právní vztahy v něm, v rodině i v nesezdaném soužití upravuje zákon.“ Národní shromáždění uvádí, že v rámci čl. 53 Ústavy musí stát chránit rodinu bez ohledu na okolnosti uvedené v čl. 14 Ústavy a musí zajistit ochranu rodiny i v těch případech, kdy se jedná o stejnopohlavní páry. Zdůrazňuje také, že přijaté řešení nijak nezasahuje do práv jiných osob nebo práv různopohlavních párů a v souvislosti s tím zmiňuje nálezy Ústavního soudu sp. zn. U-I-111/04 ze dne 8. 7. 2004 (Úřední list Slovenské republiky, č. 77/04, a OdlUS XIII, 54). Úprava není v rozporu ani s Ústavou ani s mezinárodními akty, je však jediným účinným řešením, které důsledně odstraňuje jakoukoliv diskriminaci nebo Ústavou zakázané nerovné zacházení. Upozorňuje na stanovisko ESLP v rozsudku ve věci Schalk a Kopf proti Rakousku, ve které sice neshledal porušení práva na uzavření manželství (dle čl. 12 EÚLP), nicméně shledal, že toto právo není ve všech případech omezeno na manželství dvou osob opačného pohlaví, proto také v zásadě není možné zcela vyloučit

použitelnost čl. 12 EÚLP. Národní shromáždění také nevidí opodstatněný důvod, aby musely být vztahy mezi stejnopohlavními páry respektive partnery upraveny v jiném, speciálním zákonu a nikoli v zastřešujícím zákoně, který je pro tento typ úpravy a materie jediným vhodným.

26. Národní shromáždění také uvádí, že s úplným zrovnoprávněním stejnopohlavních a různopohlavních párů neupravuje pouze výkon práv veřejné sféry, nýbrž i práv sféry soukromé. Podle uvážení Národního shromáždění se totiž zákaz diskriminace dle čl. 14 Ústavy vztahuje jak na soukromou, tak na veřejnou sféru. Potřeba zajištění rovného zacházení ve všech oblastech vyplývá i z povinnosti uvedené v čl. 5 Ústavy. Toto ustanovení státu ukládá pozitivní povinnosti, se kterými musí zajistit také rovné zacházení upravené v čl. 14 Ústavy a Protokolu č. 12 k EÚLP ve veřejné i soukromé sféře. Jednotlivcům je totiž v soukromé sféře k dispozici řada služeb, přičemž přístup k některým z nich závisí na uznání určité osoby rodinným členem. Podklad pro takovou argumentaci vychází také z rozsudku Soudního dvora Evropské unie ve věci Jürgen Römer proti Freie und Hansestadt Hamburg, C 147/08, ze dne 10. 5. 2011.

27. V souvislosti s námitkou, že založení nesezdaného soužití stejnopohlavních párů příliš omezuje soukromí a svobodu, Národní shromáždění uvádí, že samotný způsob úpravy institutu nesezdaného soužití nehraje významnější roli, neboť je účelem ZMRV-D odstranění diskriminace stejnopohlavních párů, a ne změna momentálně platné úpravy nesezdaného soužití. Ohledně porušení práva na výhradu svědomí uvádí, že právní určení tohoto práva není předmětem ZMRV-D, proto také není třeba zvláštní úpravy v ZMRV, která by se odchylovala od úpravy v Zákonu o státních zaměstnancích (Úřední list Slovinské republiky č. 63/07 - konsolidované znění a 65/08 - ZJU), podle

kteře nemají ani nyní matrikáři právo na výhradu svědomí. Řešení, které by výhradu svědomí umožňovalo pouze v případě sňatků stejnopohlavních párů, by mohlo být nevhodné a nepřípustné.

28. Na základě všech uvedených argumentů a skutečností je podle Národního shromáždění zřejmé, že ZMRV-D nemůže a nesmí být předmětem rozhodování v referendu, neboť spadá do rámce zákonů, o kterých Ústava ve svém čl. 90 odst. 2 stanovuje, že nesmí být předmětem vyhlášení referenda.

29. Odpověď Národního shromáždění Ústavní soud zaslal iniciátorům referenda, kteří trvají na tvrzeních v žádosti. Uvádějí, že se příznivci Koalice „Jde o děti!“⁵⁴ zasazují o úpravu všech sociálních práv a povinností stejnopohlavních párů, které vycházejí z jejich společného života. Nesouhlasí však s tím, že si stejnopohlavní páry mohou osvojit dítě a že má stejnopohlavní pár právo rozhodovat o narození dětí. Domnívají se, že by Národní shromáždění mohlo práva stejnopohlavních párů upravit jiným nomotechnickým způsobem změnou ZRP. Doplnují výroky o neústavnosti ZMRV-D z důvodu jeho přijetí ve zkráceném řízení a dále z toho důvodu, že platná definice manželství jako svazku muže a ženy není neústavní, což také vychází z odpovědi Národního shromáždění. Uvádějí, že stejnopohlavní manželství není lidským právem, takže při rozhodnutí o otázce, zda takové svazky uznávat, nejde o lidská práva nebo jiné neústavnosti, nýbrž o otázky politické povahy. Odmítají postoj Národního shromáždění, že jsou různopohlavní a stejnopohlavní páry v rovnoprávném postavení, neboť je tento postoj založen na popírání přirozených skutečností, že biologické děti mohou mít pouze muž a žena.

⁵⁴ Gibanje za otroke in družine. In: *24KUL.si – Závod za družino in kulturo življenja* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <http://24kul.si/gibanje-za-otroke-in-druzine>

Podle iniciátorů referenda znamená takové chápání principu rovnosti právně pozitivistické zrušení přirozeného významu svazky ženy a muže pro narození, vývoj a výchovu dítěte. Uvádějí také, že Národní shromáždění neupravilo právo na výhradu svědomí například v oblasti školství, uzavírání manželství, sociální péče a soudnictví, čímž by mohlo být jednotlivcům v určitých profesích rušeno právo na výhradu svědomí ve vztahu k právu na svobodu svědomí (svobodu vyznání). Zákodárce měl prostřednictvím ZMRV-D v zákonné úpravě vytvořit právní vakuum, které mělo být v nesouladu se zásadou určitosti a předvídatelnosti právních předpisů (zásada právního státu dle čl. 2 Ústavy). V souvislosti s mezinárodněprávní ochranou rodiny uvádějí, že většina právních systémů institut manželství uznává a ve světle zásadního sebeochranného zájmu každé rodiny také chrání jako základní prokreativní společenskou buňku. Na to navazuje také mezinárodní právo, ve kterém je nepochybně přijatou zásadou, že je tradiční rodina, založená na manželství, základní buňkou společnosti. Tím se také podle iniciátorů referenda řídil zákonodárce, který přirozený institut manželství uznal v čl. 53 Ústavy.

30. Ústava sice výslovně nestanovuje, že je rozdílnost pohlaví podmínkou k uzavření manželství, ale to je podle navrhovatelů referenda samozřejmé. Uvádějí, že čl. 53 Ústavy nelze chápat tak, že ústavodárce úpravu této problematiky ponechal zákonodárci. Poukazují na to, že ani v mezinárodních instrumentech není matrimoniální různopohlavnost výslovně (*expresis verbis*) uvedena, což potvrzuje, že je manželství předprávním institutem a že byla heterosexuality do té míry samozřejmá, že ji smluvní státy nikdy přesně a specificky nezdůrazňovaly, spíše ji v jednotlivých právních pojmech vždy implikovaly. Na různopohlavnost totiž přímo poukazují konvenční ustanovení, která hovoří o mužích a ženách, jakož i

ustanovení o manželích, rodině atd. Všechny tyto termíny jsou v mezinárodních instrumentech rozuměny tak, že náleží ke tradiční rodině. K takovému chápání mezinárodního práva podle iniciátorů referenda vede také úvaha o smyslu a účincích mezinárodní normy o rovnosti manželů. Ta je založena na právní rovnosti, která předpokládá rozdílnost pohlaví. Jakmile dojde k matřimoniální stejnopohlavnosti, ztrácí toto ustanovení svůj smysl. Ani mezi smluvními státy EÚLP (zatím) není dostatečná jednotnost ohledně odstranění rozdílů pohlaví jako kvalifikační okolnosti pro platné uzavírání manželství.

Komentář: Latinský termín *expressis verbis* není do českého jazyka přeložen. Jak je již z Nálezů patrné, jednalo by se v překladu o sousloví „výslovnými (zřetelnými) slovy,“ „výslovně,“ „výrazně.“⁵⁵

Termín „matřimoniální stejnopohlavnost“ se vztahuje k legalizaci a uznání manželství mezi lidmi stejného pohlaví. Slovo „matřimonální“ je zde odvozeno od latinského slova *matrimonium*, které označuje manželství⁵⁶, přičemž „stejnopohlavnost“ odkazuje na přítomnost dvou stejných pohlaví, tedy muže a muže nebo ženy a ženy, ve svazku. Matřimoniální stejnopohlavnost tedy odkazuje na právní a společenské uznání manželství mezi dvěma muži nebo dvěma ženami. Tato problematika je v posledních desetiletích předmětem značné debaty a politického boje v mnoha zemích včetně České republiky nebo Slovinska. Některé jurisdikce uznávají a legalizují manželství mezi lidmi stejného pohlaví, zatímco jiné uznávají pouze manželství jako tradiční a historicky ustálený institut mezi mužem a ženou. Zajímavostí je, že ve federálních systémech může být manželství mezi dvěma stejnými pohlavími uznáváno na úrovni státu, ačkoliv není uznáváno na federální úrovni.

Termín „předprávní institut“ označuje koncept, který odkazuje na sociální, kulturní, náboženské nebo jiné instituce nebo normy, které existovaly již před tím, než byly společností formalizovány nebo uznány v rámci právního systému. Typickým příkladem je právě manželství, jelikož existovalo jako sociální a kulturní dohoda mezi lidmi již dlouho předtím, než bylo formalizováno a regulováno právními systémy. Předprávní instituty mají

⁵⁵ REBRO, Karol. *Latinské právnícké výrazy a výroky: římské právo od A do Z*. Praha: I. Železný, 1999, str. 90.

⁵⁶ Tamtéž, str. 138.

často hluboké kořeny v tradicích a zvycích dané společnosti a mohou mít významný vliv na formování právních pravidel a systémů. Právní systémy často přebírají, formalizují a upravují tyto předprávní instituty, ale zároveň mohou být ovlivněny jejich normami a hodnotami do budoucna.

4.4 Překlad Odůvodnění (část B–I)

31. V souladu s čl. 3 odst. 2 věta 1. Ústavy je ve Slovinské republice zdrojem moci lid. V souladu se druhou větou téhož odstavce ji vykonává přímo a volbami podle zásady dělby moci. Lid přímo vykonává moc nebo se přímo podílí na jejím výkonu ve známých formách tzv. přímé demokracie, mezi které spadá i referendum. Jde o formu přímého rozhodování voličů o ústavě, zákonu nebo jiném právním aktu nebo o jiné otázce, která je pro společnost důležitá. Vyjadřuje právo všech občanů, kteří mají volební, respektive hlasovací právo, aby všeobecným hlasováním rozhodli o určitém aktu (zpravidla) zastupitelského orgánu. Z pohledu fungování státní moci to vyjadřuje způsob, kterým se lid podílí na přijímání nejdůležitějších právních a politických rozhodnutí, která jsou jinak v kompetenci zastupitelského orgánu. V takovém případě vystupuje jako zákonodárce vedle zastupitelského orgánu také lid.

Komentář: Sousloví „zastupitelský orgán“ označuje orgán, který reprezentuje určitou skupinu lidí a je zvolen nebo jmenován za účelem zastupování jejich zájmů. Takový orgán může zastupovat občany ve veřejných záležitostech, zaměstnance v organizaci nebo členy profesní asociace či jinou skupinu. V kontextu státu nebo vlády je zastupitelský orgán často legislativním tělesem, jehož členové jsou zvoleni občany za účelem vytváření zákonů a regulací. Je to tedy typický orgán zastupitelské demokracie. V jiných organizacích se může jednat o radu zaměstnanců, která reprezentuje zájmy zaměstnanců vůči vedení, nebo jiný orgán, jehož úkolem je zastupovat a hájit zájmy lidí, které reprezentuje.

32. Přestože ve Slovinské republice občané vykonávají moc nepřímo prostřednictvím svých zástupců v Národním shromáždění nebo přímo na zákonodárném referendu, není ani

jeden z těchto dvou způsobů demokratického výkonu moci bez omezení. Ve Slovinské republice je totiž nastolena ústavní demokracie, jejíž podstatou je, že hodnoty chráněné Ústavou převládají také nad demokraticky přijatými rozhodnutími většiny (srov. Nález Ústavního soudu sp. zn. U-I-111/04). Každá moc se může vykonávat pouze v rámci Ústavy a každé rozhodnutí moci se musí pohybovat v rámci ústavně přípustných možností. Pro případy, kdy Národní shromáždění jako obecný zastupitelský orgán přijme neústavní zákonná řešení, už Ústava stanovuje mechanismus, pomocí kterého se mohou tato ustanovení vyloučit z právního řádu - rozhodnutím Ústavního soudu v řízení o posouzení ústavnosti zákona (nález Ústavního soudu sp. zn. U-II2/09 ze dne 9. 11. 2009, Úřední list Slovinské republiky, č. 91/09, a OdlUS XVIII, 50, bod 8).

Komentář: Obecným zastupitelským orgánem se zde myslí Národní shromáždění jako orgán zákonodárné moci, kterému náleží valná většina zastupitelských kompetencí.

33. Ústava upravuje zákonodárné referendum v článku 90, který byl novelizován prostřednictvím UZ90, 97, 99. V souladu s čl. 90 odst. 1 Ústavy Národní shromáždění vyhlásí referendum o provedení zákona, pokud o to požádá alespoň čtyřicet tisíc voličů. Článek 90 odst. 2 Ústavy stanovuje případy nepřipustnosti referenda, a to sice že není přípustné referendum vyhlásit:

- o zákonech o mimořádných opatřeních k zajištění obrany země, bezpečnosti nebo odstranění následků živelných pohrom,

- o zákonech o daních, clu a dalších povinných poplatcích a o zákonu, který se přijímá k výkonu státního rozpočtu

- o zákonech o ratifikaci mezinárodních smluv a

- o zákonech, které odstraňují neústavnost v oblasti lidských práv a základních svobod nebo jinou neústavnost.

V souladu s čl. 90 odst. 3 Ústavy mají hlasovací právo na referendu všichni občané, kteří mají volební právo. Na základě čl. 90 odst. 4 Ústavy je zákon na referendu zamítnut, pokud

proti němu hlasuje většina voličů, kteří platně odevzdali svůj hlas, pod podmínkou, že proti zákonu hlasuje alespoň pětina všech voličů (zamítací kvórum). Úpravu způsobu výkonu zákonodárného referenda Ústava v čl. 90 odst. 5 ponechává zákonu.

Komentář: Provedením zákona ve smyslu „(...) vyhlásí referendum o provedení zákona (...)“ se obecně myslí proces, při kterém jsou opatření, postupy a mechanismy zavedeny k realizaci a uplatňování zákona. Toto může zahrnovat vytvoření nových orgánů, přijetí nových pravidel a postupů, vytvoření nových programů a podobně. Provedení zákona je důležitým krokem k tomu, aby se zákon stal skutečně účinným. Například v evropském právním kontextu se termín „provedení“ nebo termín „implementace“ často používají k odkazování na proces přijímání národních právních předpisů nebo jiných opatření potřebných k provedení práva Evropské unie na národní úrovni. Členské státy Evropské unie jsou tehdy povinny včlenit právo Evropské unie do svých národních právních systémů a zajistit, že je účinně uplatňováno. To může zahrnovat přijetí nových zákonů, změnu stávajících zákonů nebo vytvoření nových administrativních postupů nebo struktur. Tento proces je obvykle náročný a vyžaduje značné úsilí a koordinaci mezi různými orgány a vládou.

Zamítacím kvórem se v kontextu referenda obecně myslí minimální počet hlasů nebo procentuální účast voličů, která je potřebná k tomu, aby bylo možné referendum považovat za platné nebo aby bylo možné jeho výsledek považovat za závazný. Tato pravidla se liší v závislosti na právních předpisech dané země. V případě, že je v referendu vyžadováno zamítací kvórum, znamená to, že pokud se k referendu nedostaví dostatečný počet voličů (určený tímto kvórem), výsledek referenda může být zamítnut nebo ignorován. Cílem takovýchto pravidel je obecně zajistit, že výsledek referenda skutečně odráží vůli většiny voličů, a ne jen malého počtu voličů, kteří se hlasování v referendu skutečně zúčastnili a odevzdali svůj hlasovací lístek. Kvórum tedy zvyšuje legitimitu výsledku referenda tím, že zajišťuje dostatečnou podporu ve voličské obci.

34. Ústavní změna vyžaduje harmonizaci ZRLI ve lhůtě jednoho roku (odd. 2 odst. 1 UZ90, 97, 99). Do harmonizace se v souladu s odd. 2 odst. 2 UZ90, 97, 99 obdobně užívá § 21 ZRLI tak, že Ústavní soud rozhodne o sporu mezi navrhovatelem

referenda a Národním shromážděním, které vyhlášení referenda o zákonu zamítne.

Komentář: „Uskladítev“ jakožto „harmonizace“ je v právu označení pro proces sjednocování, sladění nebo přizpůsobování různých právních systémů, předpisů nebo standardů, aby mezi sebou byly konzistentní nebo alespoň jeden druhému neodporovaly. Harmonizace může být prováděna na mnoha úrovních – například na mezinárodní, národní nebo místní (regionální) úrovni – a může se týkat různých oblastí práva, tedy ústavního, obchodního, finančního, trestního, občanského nebo jiného. Jedním z nejčastějších příkladů harmonizace práva je v našem právním systému právě právo Evropské unie, ve kterém jsou členské státy povinny harmonizovat své národní právní předpisy tak, aby byly v souladu s právem Evropské unie. Tento proces je klíčový pro fungování jednotného trhu a dalších aspektů Evropské unie, jakými jsou svoboda pohybu osob, zboží nebo služeb. Cílem harmonizace je odstranění překážek pro mezinárodní spolupráci, zjednodušení přeshraničního obchodu v rámci Unie a právní jistota nebo ochrana zájmů právnických nebo fyzických osob.

35. Z čl. 90 odst. 1 Ústavy vyplývá, že zákonodárné referendum vyhlašuje Národní shromáždění, že je předmětem referenda zákon jako celek (nikoliv jeho jednotlivé otázky), že je referendum následné (o zákonu, který Národní shromáždění již přijalo, ale ještě nenabylo účinnosti) a že se na referendu rozhoduje o účinnosti zákona (tzv. suspenzivní referendum, jelikož se k jeho vyhlášení vyžaduje odložení účinnosti zákona do rozhodnutí na referendu).

36. Současná úprava zákonodárného referenda se od té předchozí v mnohém odlišuje. Před změnou Ústava upravovala zákonodárné referendum, které Národní shromáždění mohlo vyhlásit z vlastní iniciativy, ale muselo vyhlásit, pokud o to požádala alespoň třetina poslanců, Národní rada nebo 40.000 voličů. Ve srovnání s předchozí úpravou je tedy referendová iniciativa velice zúžena, neboť se týká pouze voličů. Významnou změnou je také stanovení případů nepřípustnosti referenda. Podle předchozí úpravy bylo referendum přípustné vyhlásit o

všech otázkách, které mohly být předmětem zákonné úpravy. Právo požadovat zákonodárské referendum však ani podle předchozí úpravy nebylo absolutní v tom smyslu, aby muselo být přípustné vždy, když byly splněny podmínky pro jeho vyhlášení dle čl. 90 odst. 2 Ústavy. Takové stanovisko Ústavní soud zaujal již v nálezu sp. zn. U-I-47/94 ze dne 19. 1. 1995 (Úřední list Slovenské republiky, č. 13/95, a OdlUS IV, 4), ve kterém vycházel ze skutečnosti, že souběžně s právem zaručeným v čl. 90 odst. 2 Ústavy mohou existovat také další, stejně tak ústavně chráněné hodnoty, kterým je potřeba ústavněprávní ochranu zaručit; důležitost těchto dalších ústavních hodnot může být v jednotlivých případech natolik významná, že je potřeba, aby jim právo požadovat vyhlášení zákonodárského referenda ustoupilo. Z toho vycházel také § 21 odst. 1 ZRLI, na základě kterého se i přes splnění podmínek dle čl. 90 odst. 2 Ústavy referendum nekonalo, pokud Ústavní soud seznal, že by, z důvodu odkladu účinnosti zákona nebo pro jeho zamítnutí na referendu, nastaly neústavní důsledky. Na rozdíl od předchozí úpravy čl. 90 odst. 2 Ústavy výslovně vymezuje čtyři zákonodárské oblasti, respektive druhy zákonů, o kterých referendum není možné vyhlásit. Třetí podstatnou změnou je stanovení nových podmínek platnosti rozhodnutí na referendu. Na základě čl. 90 odst. 4 Ústavy je totiž zákon na referendu zamítnut, pokud proti němu hlasuje většina voličů, kteří platně odevzdali svůj hlas, pod podmínkou, že proti zákonu hlasuje alespoň pětina všech voličů (zamítací kvórum). Následné zamítavé zákonodárské referendum, které zákonodárce prosadil poslední ústavní změnou, je tedy prostředkem pro zabránění účinnosti právního aktu, který byl přijat zastupitelským orgánem, a voličky i voliči se proti němu postavili (veto lidu).

Komentář: Zde uvedená „referendová iniciativa“ ve slovinštině „referendumska iniciativa“ je proces, který umožňuje občanům, často prostřednictvím shromažďování podpisů,

k určitému tématu iniciovat referendum⁵⁷. Systém a podmínky referendové iniciativy se liší stát od státu. Často je zapotřebí určitý počet podpisů občanů k tomu, aby se z iniciativy mohlo stát referendum, ve kterém je určitá důležitá otázka předložena veřejnosti k hlasování. Princip této iniciativy je důležitou součástí přímé demokracie a umožňuje občanům uplatňovat svá práva v politickém procesu a ovlivnit tak správu věcí veřejných přímo. Tento právní mechanismus je velmi často využíván například ve Švýcarsku.

Vetem lidu nebo lidovým vetem se pak označuje institut, který se užívá v některých systémech přímé demokracie a který umožňuje občanům přímo blokovat nebo zamítnout zákony nebo rozhodnutí, která byla přijata jejich zastupitelskými orgány. Institut funguje tak, že jakmile je přijat určitý zákon nebo rozhodnutí, občané mají možnost iniciovat referendum s cílem toto rozhodnutí zvrátit. Pokud v referendu dostatečný počet lidí hlasuje proti přijatému zákonu nebo rozhodnutí, je toto veto úspěšné a zákon nebo rozhodnutí je zrušeno.

37. Navrhovatelé referenda tvrdí, že by Národní shromáždění s ohledem na text odd. 2 odst. 2 UZ90, 97, 99 nemělo o přípustnosti referenda rozhodovat již ve fázi sběru podpisů na podporu žádosti o vyhlášení referenda, nýbrž až potom, co by (pokud by) bylo 40.000 podpisů již sebraných a iniciátor referenda by se v souladu se ZRLI stal navrhovatelem referenda.

38. UZ90, 97, 99 skutečně stanovuje, že Ústavní soud rozhodne o sporu mezi Národním shromážděním a „navrhovatelem referenda“. Toto ustanovení však není možné chápat tak, že Národní shromáždění může rozhodnout o zamítnutí vyhlášení referenda až potom, co je sesbíráno 40.000 podpisů na podporu žádosti o vypsání referenda a iniciátor referenda se stane navrhovatelem referenda ve smyslu ZRLI. Slovní spojení „navrhovatel referenda“ je autonomním ústavním pojmem, který vyjadřuje jak iniciátora referenda, tak navrhovatele referenda

⁵⁷ KAUCIČ, Igor. Referendumska iniciativa. In: *e-KURS: Komentar Ustave Republike Slovenije*. [online; cit. 2023-04-18]. 2011. Dostupné z: <https://e-kurs.si/komentar/referendumska-iniciativa/>

ve smyslu ZRLI. Připustění možnosti, že Národní shromáždění může rozhodnout o zamítnutí vyhlášení referenda už ve fázi sběru podpisů vychází ze skutečnosti, že zákony, pro které čl. 90 odst. 2 Ústavy vylučuje přípustnost referenda, chrání důležité ústavní statky (obrana státu, bezpečnost nebo odstranění následků živelných pohrom), poskytují zásadní daňové a finanční základy a zdroje pro financování státu, umožňují výkon státního rozpočtu nebo odstraňují neústavnosti v oblasti lidských práv a základních svobod nebo jiné neústavnosti. S ohledem na cíle, které tyto zákony sledují, je potřeba připustit možnost, aby pochybnosti o ústavnosti rozhodnutí v referendu byly co nejdříve rozřešeny, a s tím umožněno co nejrychlejší ukončení zákonodárského postupu v širším smyslu, který má vést ke konečnému rozhodnutí o tom, zda určitý zákon, přijatý Národním shromážděním, nabyde účinnosti.

39. Připustění možnost, aby Národní shromáždění mohlo rozhodnout o zamítnutí vyhlášení referenda už ve fázi sběru podpisů na podporu žádosti o vyhlášení referenda, je také ku prospěchu voličům. V okamžiku, kdy předseda Národního shromáždění stanoví lhůtu pro sběr podpisů, jsou občané vyzváni, aby se rozhodli, zda podpoří obsah žádosti o vyhlášení referenda k určitému zákonu. Tato otázka je položena všem občanům, kteří mají volební právo. Otázka, která je položena v této fázi procesu pro vyhlášení zákonodárského referenda, je v podstatě stejná jako otázka, která by byla položena v referendu, pokud by získala potřebnou podporu. V prvním i ve druhém případě je otázka kladena stejné cílové populaci. Proto nemá smysl jen z toho důvodu, že sběr podpisů v této fázi procesu ještě nemá povahu žádosti ve smyslu § 12 ZRLI, ale jedná se již o věcně vymezenou žádost, která už potřebuje pouze podporu voličů, čekat, až se z podnětu také formálně stane žádost (a tím protahovat nabytí účinnosti zákona), pokud je

již v této fázi zřejmé, že nebude přípustné položit tuto otázku stejné cílové populaci později. Proto je potřeba ústavní pojem „navrhovatel referenda“, s ohledem na § 21 odst. 2 ZRLI, v nové ústavní úpravě referenda rozumět tak, že Národní shromáždění může rozhodnout o zamítnutí vyhlášení referenda už ve fázi sběru podpisů na podporu žádosti o referendum, respektive že může v souvislosti s takovým rozhodnutím zahájit spor před Ústavním soudem už iniciátor referenda.

40. Napadeným usnesením Národní shromáždění zamítlo vyhlášení referenda o ZMRV-D, protože šlo podle něho o zákon, který v oblasti lidských práv a základních svobod odstraňuje neústavnost. S ohledem na výše uvedené musí Ústavní soud odpovědět na otázku, zda se jedná o právní stav dle čl. 90 odst. 2 alinea 4 Ústavy. Musí tedy zjistit (přezkoumat), zda se v případě ZMRV-D jedná o zákon, kterým zákonodárce odstraňuje neústavnost v oblasti lidských práv a základních svobod.

41. V souladu s čl. 90 odst. 2 alinea 4 Ústavy referendum není možné vyhlásit o zákonech, které odstraňují neústavnosti v oblasti lidských práv a základních svobod nebo jinou neústavnost. Odstranění neústavnosti s logickou nutností předpokládá předchozí zjištění této neústavnosti. Není tedy možné odstranit něco, o čem ten, který uvedené odstraňuje, neví, že vůbec existuje.

42. Otázkou tedy je, o jakou neústavnost se jedná v případě čl. 90 odst. 2 alinea 4 Ústavy, respektive kdo je tím, který zjistil neústavnost, jejíž odstranění je předmětem zákona. Ústava v čl. 3 odst. 2 vymezuje zásadu dělby moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní. V systému dělby moci je v souladu s čl. 160 odst. 1 alinea 1 Ústavy příslušný k přezkumu ústavnosti předpisů zákonodárné složky moci Ústavní soud. To

znamená, že je Ústavnímu soudu svěřeno konečné a autoritativní zjišťování neústavnosti. Proto je text čl. 90 odst. 2 alinea 4, který hovoří o neústavnosti, třeba rozumět tak, že přípustnost vyhlášení referenda není pouze u zákonů, které odstraňují tu neústavnost, kterou ve svých nálezech dříve zjistil Ústavní soud, a o zákonech, které odstraňují porušení lidských práv, zjištěných rozsudkem ESLP (čl. 8 Ústavy a čl. 46 EÚLP).

43. Takové chápání čl. 90 odst. 2 alinea 4 vychází již z historicko-srovnávacího výkladu předchozí a platné úpravy následného zákonodárského referenda. Do změny čl. 90 Ústavy rozhodoval Ústavní soud o přípustnosti referenda na základě § 21 ZRLI, neboť předchozí úprava neurčovala případy, kdy by referendum nebylo přípustné. Právo požadovat zákonodárské referendum totiž ani předtím nebylo absolutní v tom smyslu, aby bylo referendum přípustné, kdykoliv by pro jeho vyhlášení byly splněny podmínky podle čl. 90 odst. 2 Ústavy. Na základě § 21 odst. 1 ZRLI se i přes splnění podmínek podle čl. 90 odst. 2 Ústavy referendum nekonalo, pokud Ústavní soud přezkoumal, že by z důvodu odkladu účinnosti zákona nebo z důvodu jeho zamítnutí v referendu nastaly neústavní důsledky. Předchozí úprava tedy ponechala Ústavnímu soudu přezkoumání možnosti vzniku jakékoliv neústavnosti, taky té, kterou Ústavní soud ještě nezjistil, a umožnila Ústavnímu soudu zvážit mezi právem na referendum a tíhu možných neústavních důsledků referenda (např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. U-II-1/09 ze dne 5. 5. 2009, Úřední list Slovenské republiky, č. 35/09, a OdlUS XVIII, 20, sp. zn. U-II-2/09 a sp. zn. U-III1/12, U-II-2/12 ze dne 17.12. 2012, Úřední list Slovenské republiky, č. 102/12, a OdlUS XIX, 39).

Komentář: Historicko-srovnávací výklad je právní metoda, která se užívá k interpretaci a pochopení právních textů (zákonů, ústav, soudních rozhodnutí aj.) a kombinuje prvky historického a srovnávacího výkladu. Historická interpretace na jedné straně se zaměřuje na

pochopení původního významu a účelu právního textu v kontextu doby a okolností, ve kterých byl napsán. To může zahrnovat zkoumání dobových dokumentů, legislativních záznamů, tehdejšího právního a politického kontextu a dalších faktorů, které mohou pomoci osvětlit, čeho chtěli například zákonodárci nebo soudci právním textem dosáhnout. Srovnávací výklad je na druhé straně metoda, která hledá pochopení právního textu v porovnávání s jinými souvisejícími právními texty v rámci stejného právního systému nebo dokonce v rámci různých právních systémů. Cílem srovnávacího výkladu je identifikovat podobnosti a rozdíly, které mohou pomoci objasnit význam právního textu. Kombinace těchto dvou výkladů, tedy historicko-srovnávací, tedy poskytuje širší a hlubší pochopení právního textu zkoumáním jeho historického kontextu a srovnáním s jinými právními texty.

44. Na jedné straně by to znamenalo, že Ústavní soud musel sám formulovat obsahová kritéria přezkumu (ne)přípustnosti referenda, které s rozvíjející se judikaturou postupně zdokonaloval. To ovlivňovalo předvídatelnost rozhodování a s tím i faktické postavení iniciátorů, respektive navrhovatelů referenda. Na druhou stranu taková úprava vyžadovala zjištění případného neústavního stavu jako řešení předběžné otázky v rámci samotného procesu rozhodování o přípustnosti referenda, který je součástí zákonodárského procesu v širším slova smyslu. To všechno navíc komplikovalo a ztěžovalo zákonodárský proces a oddalovalo účinnost zákona, kterého Národní shromáždění již přijalo. Takových nedostatků si byl vědom i ústavodárce. Aby bylo v souladu se zásadami právního státu již předem jasné, která referenda jsou přípustná a která nikoliv, proto na rozdíl od předchozí úpravy čl. 90 odst. 2 Ústavy výslovně, jasně a přesně uvedl případy, kdy vyhlášení referenda není přípustné. Jasně uvedl, že v těchto taxativně uvedených případech právo jako nárok na referendum vůbec neexistuje.

Komentář: Při překladu ze slovinštiny má české slovo „právo“ dva různé významy. Slovinský termín „pravo“ se obecně používá pro označení práva jako oboru, tedy oblasti vědy a praxe, která se zabývá aplikací právních předpisů nebo obecně uznávanými normami

společnosti. Na druhé straně termín „pravica“ se obecně používá pro označení individuálních práv nebo svobod, jak jsou definovány právními předpisy. Pokud tedy hovoříme o „právu“ jako nároku (tedy například právo na svobodu projevu, shromažďovací právo, sdružovací právo aj.), použijeme ve slovinštině termínu „pravica“ a pokud hovoříme o oboru, použijeme ve slovinštině termínu „pravo.“ Při překladu bylo tedy zapotřebí doplnit termín „právo“ o „jako nárok“ pro přesnější porozumění českého čtenáře.

45. Rozdíl v úpravách je tedy zásadní. Nejen že je pojem „možnost vzniku neústavních důsledků“ širší než pojem „odstranění neústavností“, v nové ústavní úpravě referenda je v případě, kdy zákonodárce odstraňuje neústavnost (vykonává rozhodnutí Ústavního soudu nebo rozsudek ESLP), právo na referendum také předem vyloučeno. Zvažování mezi právem na referendum a jinou ústavní hodnotou, která je realizována zákonem, který implementuje rozhodnutí Ústavního soudu nebo rozsudek ESLP, provedl již ústavodárce. Přitom dal absolutní přednost respektování nálezů Ústavního soudu a rozsudků ESLP, jakož i ústavním hodnotám, které takové nálezy chrání.

46. Výslovným výčtem případů, kdy referendum není možné vyhlásit, zákonodárce vyloučil nepředvídatelnosti a nejasnosti v citlivé oblasti (výkonu) práva požadovat vyhlášení referenda, respektive práva hlasovat na referendu. Nová úprava zajišťuje jasný, jednoznačný a přehledný proces referenda, vytváří podmínky pro rychlejší dokončení legislativního procesu a vnáší předvídatelnost do procesu referenda, čímž zlepšuje postavení zainteresovaných subjektů (možných iniciátorů a navrhovatelů referenda a také Národního shromáždění), přičemž vyloučením referenda v předem určených případech účinně chrání důležité ústavní hodnoty, které byly kvůli jeho provedení ohrožené. Výslovné stanovení zákonů, o kterých není vyhlášení referenda přípustné, odstraňuje také nebezpečí arbitrárního přezkumu přípustnosti referenda, neboť stanovuje jasnější kritéria pro toto posouzení a zároveň

potenciálním navrhovatelům jasně sděluje, kdy referendum přípustné není. Čím jsou pravidla jasnější a jednoznačnější, tím méně je nejasností kolem jejich výkladu a použití, jakož i méně sporů.

47. Názor, podle kterého se čl. 90 odst. 2 alinea 4 Ústavy týká pouze zákonů, které odstraňují tu neústavnost, kterou dříve zjistil Ústavní soud nebo ESLP, samozřejmě neznámá, že zákonodárce nesmí podle vlastního uvážení měnit právní předpisy, o kterých se domnívá, že nejsou v souladu s Ústavou. Zákonodárce je totiž v souladu s Ústavou povinen dbát na to, aby jeho právní akty byly v souladu s ústavou (čl. 87 a 153 Ústavy). Jako nositel zákonodárné funkce musí reagovat na potřeby ve všech oblastech společenského života, což platí o to více, pokud se tyto potřeby týkají základů fungování státu nebo schopnosti účinného zajištění lidských práv a základních svobod. Při výkonu zákonodárné funkce je vázán pouze na Ústavu a v jejím rámci posuzuje, které otázky zákonně upraví a jak. Ústava však v čl. 3 odst. 2 věta 1 vymezuje zásadu suverenity lidu, podle které má veškerá moc ve státu vycházet z lidu, kterému také náleží. Nositelé moci pak vystupují jako zástupci lidu. Ze zásady suverenity lidu vychází zásada demokratického státu (čl. 1 Ústavy), v rámci kterého existují dva základní způsoby výkonu suverenity lidu: nepřímý a přímý. Nejdůležitější formou přímé účasti lidu na výkonu moci je referendum. Existence referenda v určitém systému nutně znamená, že zastupitelský orgán není výlučným zákonodárcem, kterým je zároveň lid.

48. Podle Ústavy má zastupitelský orgán i sám lid svobodu zákonodárného rozhodování. Ani zákonodárce ani lid však nemají zákonodárnou svobodu, pokud se jedná o povinnost výkonu nálezu Ústavního soudu nebo rozsudku ESLP. Je zbytečné opakovat, že jsou nálezy Ústavního soudu a rozhodnutí ESLP pro Národní

shromáždění závazné a že je povinno je vykonat ve stanovených lhůtách. Nerespektování těchto nálezů vyjadřuje hrubé porušení zásad právního státu dle čl. 2 Ústavy a zásady dělby moci dle čl. 3 odst. 2 Ústavy. Ústava a nálezy Ústavního soudu jakož i rozsudky ESLP tedy nezavazují jen Národní shromáždění jako zákonodárce, nýbrž i občany při přímém výkonu státní moci rozhodováním o určitém zákonu v referendu.

49. Právě to je důvodem toho, že má v případech čl. 90 odst. 2 alinea 4 Ústavy Národní shromáždění povinnost zabránit referendu. Ve všech ostatních případech, kdy zastupitelský orgán podle vlastního uvážení odstraňuje domnívanou neústavnost v oblasti lidských práv nebo základních svobod, nemůže vůle zastupitelského orgánu převládat nad právem lidu požadovat vyhlášení referenda, respektive právem vykonávat zákonodárnou funkci přímo hlasováním v referendu. Výklad čl. 90 odst. 2 alinea 4 Ústavy, podle které odstranění neústavnosti znamená pouhé odstranění té neústavnosti, kterou dříve zjistil Ústavní soud nebo ESLP, je tedy rovněž in favorem právu na referendum. Když ústavodárce toto právo již dopředu vyloučil, učinil tak pouze pro úzce vymezené případy. V případech, kdy by na základě vůle lidu vešlo v účinnost domnělé neústavní zákonné řešení, Ústava stanovuje účinné mechanismy, jejichž prostřednictvím je možné taková ustanovení vyloučit z právního řádu - rozhodnutím Ústavního soudu v řízení pro posouzení ústavnosti zákona na základě žádostí oprávněných navrhovatelů podle § 23 odst. 1 ZUstS, respektive podnětů, kdy navrhovatelé prokáží právní interes, nebo v procesu podle § 30 a § 59 odst. 2 ZUstS.

50. S ohledem na uvedené důvody, včetně cílů, které sleduje čl. 90 odst. 2 alinea 4 Ústavy (viz bod 46 odůvodnění), není pro výklad tohoto ústavního ustanovení důležitý úmysl ústavodárce, který není jasně patrný již ze samotného textu a

celkové úpravy, a který dokonce nemá jasnou a jednoznačnou oporu ani v ústavním materiálu. Právní interpretace normativního textu totiž směřuje k objektivně platnému smyslu právního textu a neomezuje se na zjišťování cíle, který mohl mít autor tohoto textu na mysli. Kromě toho už z jazykového výkladu vyplývá, že slovní spojení „zjištěná neústavnost“ vyjadřuje pleonasmus, neboť se (jak bylo vysvětleno v bodu 41 odůvodnění), z povahy věci, může odstranit pouze to, o čem ten, kdo toto odstraňuje, ví, že to, co odstraňuje, existuje. I v případě, že se ústavodárce neřídil návrhem Expertní skupiny Ústavní komise, která navrhovala formulaci „k odstranění zjištěné neústavnosti“, a slovo „zjištěné“ z textu vyloučil, ještě neznamená, že je referendum vyloučeno také tehdy, když zákonodárce odstraňuje neústavnost, kterou zjistil sám. Pokud by totiž v textu zůstalo přídavné jméno „zjištěné“, stále by zůstalo otázkou, kdo je povolán ke zjišťování neústavnosti (např. Národní shromáždění, navrhovatel zákona, advokacie, odborné služby a navrhovatel zákona, odlišná stanoviska ústavních soudců apod.). Čl. 160 Ústavy však dává jasnou odpověď: ke zjišťování neústavnosti s účinkem erga omnes je příslušný Ústavní soud. V případě práv dle úmluv pak ESLP.

51. V souladu s čl. 90 odst. 2 alinea 4 Ústavy tedy referendum není přípustné vyhlásit o zákonech, které odstraňují neústavnost v oblasti lidských práv a základních svobod, kterou již dříve zjistil Ústavní soud nebo ESLP. Toto ustanovení však samozřejmě nelze vykládat tak, že referendum není možné vyhlásit v případech, kdy zákonodárce přijme zákonnou úpravu, se kterou jinak nepřímo, prostřednictvím jejich reflexivních účinků na další právní oblasti, odstraňuje neústavnost, kterou již zjistil Ústavní soud nebo ESLP. V takových případech totiž zákonodárce mění úpravu otázek, které se zjištěnou neústavností přímo nesouvisí. Pravdou zůstává, že Národní shromáždění jako zákonodárce může v rámci svých

pravomocí autonomně zvolit způsob, jak a kterým zákonem odstraní neústavnost, kterou zjistil Ústavní soud nebo ESLP. Pokud tak učiní nepřímo změnami jiných právních úprav, které nebyly shledány neústavními, nebo na novo úpravou některé oblasti, je to v každém případě výraz jeho zákonodárné svobody. Jakkoliv má však v takovém případě svobodu Národní shromáždění, má ji také lid. Proto takové odstranění zjištěné neústavnosti nemůže být důvodem pro nepřípustnost referenda.

4.5 Překlad Odůvodnění (část B-II)

52. ZMRV-D přímo mění definici manželství z § 3 odst. 1 ZMRV (a několik dalších ustanovení s tímto ustanovením přímo souvisejících), nepřímo pak změnou definice zasahuje také do předpisů v blíže neurčeném počtu odvětvových zákonů (má se jednat o zhruba 70 zákonů) a přitom mimo jiné nepřímo odstraňuje pouze tu neústavnost, kterou zjistil Ústavní soud v nálezu sp. zn. U-I425/06, a odkazuje na úpravu dědění stejnopohlavních párů v ZRP. Při takové úpravě tedy nejde o přímé odstranění již zjištěné neústavnosti, ale o úpravu něčeho jiného, než co ukládá uvedený náleží Ústavního soudu. Ústavní soud totiž nikdy nezjistil neústavnost platné definice manželství a podmínek pro jeho uzavření (§ 3 odst. 1 a § 16 ZMRV).

53. ZMRV-D, jehož předmětem úpravy je definice manželství, tedy není zákonem, ve kterém by šlo o právní postavení podle čl. 90, odst. 2, alinea 4 Ústavy. Proto Ústavní soud napadené usnesení Národního shromáždění o zamítnutí vyhlášení referenda o ZMRV-D, zrušil. Tím nezanikne povinnost Národního shromáždění, aby vykonal výše uvedené náleží Ústavního soudu.

4.6 Překlad Odůvodnění (část C)

54. Ústavní soud přijal tento nálezn na základě odd. 2 odst. 2 UZ90, 97, 99, § 21 odst. 1 ZRLI a § 46 odst. 2 alinea 3 Jednacího řádu Ústavního soudu (Úřední list Slovinské republiky, č. 86/07, 54/10 a 56/11) ve složení: předseda mag. Miroslav Mozetič a soudkyně a soudci dr. Mitja Deisinger, dr. Dunja Jadek Pensa, mag. Marta Klampfer, dr. Etelka Korpič - Horvat, dr. Ernest Petrič, Jasna Pogačar, dr. Jadranka Sovdat a Jan Zobec. Nález byl přijat pěti hlasy pro čtyřem. Proti hlasovali soudkyně Jadek Pensa, Korpič - Horvat, Pogačar a Sovdat. Konkurenční stanoviska dali soudkyně Klampfer a soudci Mozetič, Petrič a Zober. Disentní stanoviska dali Jadek Pensa, Korpič - Horvat, Pogačar a Sovdat.

Komentář: Disentní a konkurenční stanoviska jsou termíny používané v kontextu rozhodování zejména ústavních soudců, kdy se členové soudního orgánu nemusí nutně shodnout na konečném rozhodnutí nebo na důvodech vedoucích k tomuto rozhodnutí. Disentní stanovisko jako nesouhlasné odlišné stanovisko je stanovisko soudce, které se neshoduje s rozhodnutím většiny⁵⁸. Disentní soudce nesouhlasí s konečným rozhodnutím a jeho argumenty jsou zaznamenány jako součást oficiálního záznamu. Toto stanovisko může hrát důležitou roli v budoucích právních rozhodnutích a může také poukazovat na existující neshody a debaty v rámci právnícké obce. Konkurenční stanovisko je pak stanovisko soudce, který sice souhlasí s konečným rozhodnutím většiny, ale z jiných důvodů nebo kvůli jiným právním argumentům než těm, které předkládá většina⁵⁹. Konkurenční stanovisko umožňuje soudci vyjádřit svůj vlastní pohled na případ a zdůvodnit, proč přistoupil k rozhodnutí, i když se neshoduje na jeho důvodech. Tyto dvě formy odlišných stanovisek poskytují hlubší pohled na právní otázky a mohou odrážet různé právní interpretace. Jejich zaznamenávání a zveřejňování může být užitečné pro budoucí případy a pro porozumění vývoje právních interpretací.

⁵⁸ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Disent. In: *IURIUM WIKI* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <http://wiki.iurium.cz/w/Disent>

⁵⁹ Tamtéž.

5 Závěr

V této závěrečné práci jsme se zaměřili na jeden z klíčových moderních nálezů Ústavního soudu Slovinské republiky, a to na Nález Ústavního soudu Slovinské republiky o referendu o zákonu o manželství a rodinných vztazích. Prohloubili jsme přitom pochopení významu překladu v oblasti právních textů a zdůraznili jsme důležitost zohlednění kulturních, sociálních a právních kontextů při překládání a interpretaci těchto textů. Dále jsme se zabývali otázkou přímé demokracie a jejím vztahem k otázkám rovnosti, lidských práv a právního státu, jak je ve svém nálezu Ústavní soud prezentoval.

Zkoumání teorie překladu ukázalo, že překlad právních textů mezi různými jazyky a právními systémy není pouhým přepisováním slov z jednoho jazyka do druhého, nýbrž že se jedná o složitý proces, který vyžaduje hluboké pochopení obou právních systémů, jazyků, kultury a historického i sociálního pozadí obou zemí. Části věnované přímé demokracii pak ukázaly, jak důležité je vyvážit možnost občanů přímo se podílet na politickém rozhodování prostřednictvím referenda a zároveň zajistit ochranu práv a svobod jednotlivců. Případ slovinského referenda o zákonu o manželství a rodinných vztazích představuje příklad tohoto napětí a ukazuje, jak právo může sloužit jako nástroj k vyřešení velice složitých sociálních otázek.

Tato závěrečná práce ukázala, že překlad právních dokumentů a zákonů přes jazykové a kulturní bariéry hraje klíčovou roli ve světě, kde je právní integrace a porozumění ostatním právním systémům stále důležitější. Z práce je zřejmé, že referenda a jiné formy přímé demokracie jsou nezbytné pro posílení veřejné účasti a pro podporu demokracie, ale musí být správně a pečlivě vyváženy s ochranou práv jednotlivců. Práce bude snad dále podněcovat ke zkoumání prvků přímé demokracie a lidských práv v evropských společnostech, které jsou ve dnešní moderní době stále komplexnější a složitější.

6 Seznam použitých pramenů a literatury

6.1 Prameny

EUR-Lex. *Commission regulation (EU) No 234/2011 of 10 March 2011* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:064:0015:0024:EN:PDF>

EUR-Lex. *Dokument 31980L0511* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS-SL/TXT/?from=SL&uri=CELEX%3A31980L0511>

EUR-Lex. *Dokument 32010R0416* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS-SL/TXT/?fromTab=ALL&from=CS&uri=CELEX%3A32010R0416>

EUR-Lex. *Dokument 32018R0746* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS-SL/TXT/?from=CS&uri=CELEX%3A32018R0746>

EUR-Lex. *Dokument 52009AE1472* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52009AE1472>

EUR-Lex. *Dokument 52015DC0566* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS-SL/TXT/?from=SL&uri=CELEX%3A52015DC0566>

EUR-Lex. *Dokument 52021DC0301* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS-SL/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52021DC0301>

EUR-Lex. *Dokument 62017CC0216* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL-CS/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A62017CC0216>

EUR-Lex. *Nářízení Komise (EU) č. 234/2011 ze dne 10. března 2011* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:064:0015:0024:CS:PDF>

EUR-Lex. *Smlouva o fungování Evropské Unie (konsolidované znění)* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=CS>

EUR-Lex. *Sporočilo Komisije. Usmeritve v zvezi z varstvom podatkov za aplikacije, ki podpirajo boj proti pandemiji COVID-19 (2020/C 124 I/01)* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XC0417\(08\)&from=SL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XC0417(08)&from=SL)

EUR-Lex. *Uredba Komisije (EU) št. 234/2011 z dne 10. marca 2011* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:064:0015:0024:SL:PDF>

Sněmovní tisk 494. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=1&T=494>

Sněmovní tisk 1874. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=1&T=1874>

Sněmovní tisk 2096. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=1&T=2096>

Ustava Republike Slovenije [opombe in pojasnila Igor Kaučič; stvarno kazalo Igor Kaučič in Janez Toplišček]. Ljubljana, 2017.

Ústavní soud. *NALUS: Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu České republiky* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>

Ústavní zákon č. 515/2002 Sb. o referendu o přistoupení České republiky k Evropské unii a o změně ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů. In: *ASPI, Wolters Kluwer ČR* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/54073/1/2>

Zakon o prekrških (ZP-1), 58. člen. In: *Pravno-informacijski sistem Republike Slovenije* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2537>

Zakon o referendumu in o ljudski iniciativi (ZRLI). In: *Pravno-informacijski sistem Republike Slovenije* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO324>

Zákon č. 22/2004 Sb. o místním referendu a o změně některých zákonů. In: *ASPI, Wolters Kluwer ČR* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z:

<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/57033/1/2/zakon-c-22-2004-sb-o-mistnim-referendu-a-o-zmene-nekterych-zakonu>

6.2 Odborná literatura

GRAD, Franc; KAUČIČ, Igor; ZAGORC, Saša. *Ustavno pravo*. Ljubljana, 2016.

HREHOVČÍK, Teodor. *Prekladateľské minimum*. Bratislava, 2006.

CHROMÁ, Marta. *Právní překlad v teorii a praxi: nový občanský zákoník*. Praha, 2021.

KAUČIČ, Igor. Referendumska iniciativa. In: *e-KURS: Komentar Ustave Republike Slovenije*. [online; cit. 2023-04-18]. 2011. Dostupné z: <https://e-kurs.si/komentar/referendumska-iniciativa/>

PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda. II. díl, Ústavní právo České republiky, 3. vydání*. Praha, 2020.

REBRO, Karol. *Latinské právnické výrazy a výroky: římské právo od A do Z*. Praha: I. Železný, 1999.

STÁDNÍK, Jakub. Umění nesouhlasu: disenty v kontextu legitimacy soudních rozhodnutí. In: *JURISPRUDENCE* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/umeni-nesouhlasu-disenty-v-kontextu-legitimity-soudnich-rozhodnuti.dm-498.pdf>

SKOUMALOVÁ, Zdena. Jaké druhy překladu známe. In: KUFNEROVÁ, Zlata a kol. *Překládání a čeština*. Jinočany, 1994.

ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Dissent. In: *IURIUM WIKI* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <http://wiki.iurium.cz/w/Dissent>

VILFAN, Sergij. *Pravna zgodovina Slovencev*. Ljubljana, 1996.

ZAGORC, Saša; BARDUTZKY, Samo. *Ustavno pravo skozi ustavnosodno presojo*. Ljubljana, 2017.

6.3 Absolventské práce

KLÍMA, Karel. *Úplné znění zákonů ČR*. Bakalářská práce [online; cit. 2023-04-18]. Praha, 2013. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/54970/BPTX_2011_1_11320_0_283519_0_117000.pdf

PECHANEC, Pavel. *Přímá demokracie v České republice*. Disertační práce. Praha, 2011. [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/47514/140012477.pdf>

6.4 Ostatní zdroje

Evropská komise. *Zastoupení v České republice* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: https://czechia.representation.ec.europa.eu/o-nas/ceska-republika-v-eu_cs

Gibanje za otroke in družine. In: *24KUL.si – Závod za družino in kulturo življenja* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <http://24kul.si/gibanje-za-otroke-in-druzine>

kop. Referendum může být i dodatečné. In: *Hospodářské noviny*. Praha, 2002. [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-10638690-referendum-muze-byt-i-dodatecne>

Ministrstvo za javno upravo Republike Slovenije. *Přečištěna besedila zakonov* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://data.gov.si/dataset/dzpreciscena-besedila-zakonov>

Naknadno. In: *Fran.si* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://fran.si/208/sinonimni-slovar/4343080/dodatni?View=1&Query=naknadni>

OBČANSKÁ JEDNOTA. *Referendum ČSR*. 2021. [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.referendum-csr.cz/index.php>

Oziroma. In: *Fran.si* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=oziroma&hs=1>

Pari. In: *Your Europe* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/index_sl.htm

Plebiscit. In: *Sociologická encyklopedie SÚ AV ČR* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Plebiscit>

Psaní čárky před výrazy eventuálně, respektive, případně. In: *Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=157>

Respektive. In: *Slovník spisovného jazyka českého* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=respektive>

VEDRAL, Josef a kol. *Metodická pomůcka pro přípravu návrhů právních předpisů (III. část)* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/lrv/dokumenty/Metodicka_pomuckaIII.pdf

Vláda ČR. *Legislativní pravidla vlády s přílohami platná od 1. července 2023* [online; cit. 2023-07-24]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/lrv/legislativn__pravidla_vl_dy.pdf

Výbory. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online; cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=194>

7 Seznam zkratek

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
JŘNS-1	Jednací řád Národního shromáždění
MPOPP	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
MS	Mezinárodní smlouva
Protokol č. 1 k EÚLP	První protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a svobod
Protokol č. 12 k EÚLP	Protokol č. 12 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod
SFRJ	Socialistická federativní republika Jugoslávie
SRS	Socialistická republika Slovinsko
UZ90, 97, 99	Ústavní zákon o změnách čl. 90, 97 a 99 Ústavy Slovinské republiky
ÚPD	Úmluva o právech dítěte
ZD	Zákon o dědění
ZMRV	Zákon o manželství a rodinných vztazích
ZMRV-D	Zákon o změnách a doplnění Zákona o manželství a rodinných vztazích
ZUstS	Zákon o Ústavním soudu
ZRLI	Zákon o referendu a lidové iniciativě
ZRP	Zákon o registrovaném partnerství

Příloha – výchozí text